

Prețul unui număr 30 cruceri — 75 de bani. Jurnal beletristic-literar. Abonament pe un an fl. 7, pe un semestru fl. 3.60

Nr. 7.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Tomul I.

Ciocoii.

Roman istorie de Theochar Alexi.

(Continuare.)

XIX.

Fuga lui Caragea.

Bine văduse ore satirgiul?
Caragea Vodă să fi fost fugarul cela?
Da!

Caragea Vodă își părăsise tronul și fugea spre hotare.

Ce se întâmplase?

Nu putuse Duduca să aștepte până la întorcerea lui Tache? Ea îl prevestise pe Vodă? Său aflase el din altă parte de peirea, care i se prepara?

Fuga lui Caragea se sevărsise fără voia și fără scirea Duducheii.

Achmet Kelalaili, trimisul vizirului, de la Duduca se duse de-a-dreptul în palat.

El ar fi executat sentința de moarte asupra lui Caragea, dacă Duduca nu-i ar fi luat cu găitanul cel verde și puterea din mână.

Tureul avea însă destulă minte pentru a nu se crede în simpla promisiune a curtesanei, că Caragea ori va muri, ori va fugi, până se va întoarce el a casă, și se hotărî a prevesti el însuși pe Vodă despre cele ce avea să-l aștepte, înduplecându-l la fugă grabnică, pentru a scăpa el însuși de răspundere. Căci vizirul nu cerea atât moartea acestui om ci mai cu seamă vacanța tronului României.

Caragea ședea în cabinetul său cufundat în gânduri, când se deschise de o dată o ușă ascunsă, dând intrare secretarului său intim care aducea cu sine pe Achmet trimisul vizirului.

„Ce-i, oameni buni,“ strigă Caragea, sculându-se drept în picere și privind cu groză la cei intrați.

— Ță Măria-ta — răspuse secretarul — un trimis al vizirului de la Țaligrad, care voiesce, să-ți vorbescă în taină.

„Inapoi, trădare, inapoi“ sbieră Caragea, care cunoscea obiceiurile turcesci și care scia în ce mod se exercită justiția padișahului. El primise din diferite părți sciri despre opiniunea cea rea, care domnia de la un timp în cōce în contra persoanei sale la inalta pōrtă, și se temea, să nu-i fi venit perđarea prin acest ture, care intrase acum la el.

— Nici o trădare, Măria-ta! — răspuse secretarul.

„Te-ai speriat“ di-se acum Achmet, care nu înțelesese cuvintele lui Caragea, de ore-ce vorbise românesce, care însă din gesturile lui, pricepuse că era îngrozit, — „fi pe pace, căci viu ca prieten.“

— Credeam că-mi aduci perđarea — observă Caragea pe turcesce cu vocca stinsă.

„Eu nu-ți o aduc, dar te vestesc, că a sosit, este aici în oraș; ță ce am avut a-ți spune. Cred că ai înțeles, și vei scii ce să faci.“

— Pōrta a trimis găitanul verde pentru mine? — întrebă Caragea pālindu-se din nou. — Unde este?

„Îț spun că e chiar aici în oraș.“

— Cine te-a trimis, să-mi aduci această scire?

„Nime, eu am venit de voia mea!“

— Nu înțeleg! —

„Destul dacă înțelegi, ce ai de făcut!“

Acum îmi veni o idee nouă lui Caragea. Dar, decât turcul ăsta era trimis de vrășmașii săi din țară ca să-l îngrozască, să-l facă să părăsească tronul.

— Cum ai putut — dișe el acum către secretarul seu cu vocea aspră, — să introduci pe acest om în cabinetul meu.

„Să trăiești Măria ta,“ răspuse acesta, „el îmi spuse atâtea amenunțe despre padișahul și sfetnicii săi, îmi arată cu atâta cunoștință toate plângerile care s'au pornit asupra ta, plângeri din care o parte le cunoscem și noi și pe care afară de cei care s'au plâns afară de noi, și de înalta poartă nu le putea cunoșce nimeni, în cât am fost silit a mă crede în sinceritatea lui.

— Așa, așa, și care sunt plângerile acelea — întrebă Caragea cu ochii încrunțați.

„Că jăfuiască țera, că pui de să sugrumă cei mai de frunte boeri;“ răspuse Achmet, — dar în sfârșit să vede trebuia, că vezirul a găsit pe cineva, care îi dă mai mult pentru stăpânirea țerei.“

— Mai mult de cât mine — exclamă Caragea revoltat, — nu le trimit destul! 50,000 de pungii! Nu le țin peste tot anul casele lor cu berbeci, cu unt, cu miere și cu grâu din România; dar remas-a vr'o odată neimplinite dorințele sultanei Valide și ale lui Caglar Agasi? Totă țera geme sub biciurile funcționarilor mei, care belesc poporul, numai și numai ca să îndeplinească poftele seraiului? . . . și totuș caută pe altul . . . Afurisiții de ei! —

Din bărbății cei mai cinstiți și mai de omenie ei fac uneltele lor, și după ce s'au folosit de densii îi aruncă în glotă, ca pe un vas stricat . . . Voiesc să mă alunge ca să pună în locul meu pe un „Șuțu, seu pe un Calimachi? Nu mă cunosc! Nu sunt Hangerliu . . .“

„Tocmai fiind că nu ești Hangerliu, vei scii ce să faci — îl intrerupse Achmet. Atât îți spun, mai mult nu.“

— Ce te-a indemnat la acest pas de prietinie — întrebă Caragea.

„Nu mă mai întreba. Atât îți spun, că o fac mai mult de nevoie de cât de voie, și acum lasă-mă să mă duc.“

Turcul plecă.

— Poruncesce căpitanului de gardă — dișe acum Caragea să îndoiescă santinelele. La toate ușile să se pună câte doi satirgii. Să nu lase pe nici un strein ca să intre în palat. Apoi trimite îndată, să se adune toți boierii, care sunt acum în capitală pe desără aici în palat.“

Secretarul se duse pentru a pune în executare ordinele primite.

Cătră sără sala de tron gemea de boerii fruntași ai țerei.

Caragea ședea pe tron și scruta fețele celor ce veneau să-i sărute mâna.

El cunoscea diferitele partide din țară și pe partizanii lor.

Constată spre spaima sa că boerii din partida lui Șuțu, erau mai degajați, mai îndrăzneți, cu voia mai bună.

La boerii pământeni constată o ferbere ascunsă, și o acceptare nedecisă.

Numai partizanii săi nu arătau nici o schimbare în purtarea lor.

Acosta fisionomia a adunării îl convinse pe Caragea, că turcul îi spusese adevărul.

El congediă pe boerii din partida lui Șuțu precum și pe partașii săi, și opri numai pe fruntașii dintre boerii pământeni.

După ce se găsi singur cu ei, Caragea se sculă de pe tron și mergând în mijlocul sălei, îi rugă să facă un cerc imprejurul său, apoi începu a vorbi:

„Dragi boeri, — dișe el — adeverați fii ai acestei țări frumoase, imbelșugate și bogate. V'am chemat imprejurul meu, ca să formați un zid viu și puternic, o stavilă măreță în contra dușmanilor mei, care, după cum am aflat, voiesc să mă doboră la pământ. Înalta poartă m'a dat pe mâinile vrășmașilor mei. Înalta poartă, adică marele vizir al padișahului, și capugi pașaoa, acești ómeni nesațioși voiesc să pună un alt bei pe tronul României, vr'un om, care va fi fâgăduit daruri mai mari, de cât cum le-am trimis eu.

„Iubiți boeri, stâlpi puternici ai acestei țări! Multe asupra a trebuit să îndure România chiar sub domnia mea; asupra de care n'am fost eu vinovat, ci legătura mea cu păgini de la Taligrad. Eu însă am avut tot de-a-una grije și de binele vostru, l'am căutat, de câte ori am putut. V'am dat legi, chiar în contra voei celor de la înalta poartă și multe altele am făcut, despre care nu voiesc să vă vorbesc, căci timpul prețios cere, ca să-l folosim fără întârziere.

„Hotăriți-vă, boerii mei, să vă lăpădați de împărăția Turcului și susțineți această hotărire cu armele în mâinile vóstre viteje!“

Un murmur percurse șirurile boierilor; ei toți păreau consternați de descoperirea lui Caragea.

Vodă acceptă puțin, să audă părerea boierilor, vedând însă, că nici unul nu ia cuvântul, se adresă către banul Comănescu, dișând:

„Archon bane, spune-le că numai astfel va scăpa țera de jăfuire.“

— Măria-ta — răspuse banul Comănescu, — mă veți uimit de vorbele tale. Și noi cu toții am resimțit că numai prin deslipirea noastră de împărăția Turcului, vom putea ajunge vremuri mai bune, însă decât ne vom deslipi, vom pune un Domn pământean în capul nostru.

„Așa-i Măria-ta, noi voim un domn pământean, un urmaș al vitejilor de viță românească.“

— Un domn pământean! — exclamă Caragea, — ce orbie! Un domn pământean, asta va să dișă sfadă vecnică între voi înșivă. Luați a minte ce vă diș acum în ora despărțirii mele, căci sunt hotărit a părăsi domnia și țera, vedând, că nu săriți cu toții și

fără preget, ca să mă susțineți. Luați a minte: România nu va înflori până ce nu va deveni independentă, și nu va deveni independentă de cât numai sub un domnitor de viță streină! Remâneți cu bine dragi boeri!”

Boerii se închinară, ér Caragea părăsi sala de tron și nu mai fu vădută în Bucuresci.

Puține ore mai în urmă se vedea pe toate strădele la colțuri un pitac domnesc, cu următorul cuprins:

„Din mila lui Dumnezeu! Eu Ioan George Caragea Voevod I. gospodar zemli vlahskoe. — Cătră vrednicii boeri ai divanului meu domnesc.

După primirea acestui pitac domnesc ve veți aduna îndată la Metropoliă și veți da de veste tuturor boerilor, că am părăsit scaunul domnesc din un indemn pe care numai eu singur trebuie să-l știu. Voi însă veți înființa o caimacâmie și veți purta treburile țerei cu îngrijire și cu dreptate; spre mai mare liniscire a locuitorilor veți înștiința și pe comandantii de a lungul țărmurilor Dunărei, pentru ca și acestia să vă dea mână de ajutor.

Toliko pisoh Gospodsvomi leatul 1818, luna lui septemvrie în 29. Eu Ioan George Caragea.

Astfel părăsi Caragea țera, lăsându-o în o frământare cumplită.

Favoriții fugitului primiră această scire cu vaete și clănținări de dinți. O parte dintre fanarioții se bucura, căci ascepta de la noul bei favoruri, de care nu se putuseră împărtași din partea celui vechiu, ér boerii pământeni, erau plini de speranțe, că vor isbui în fine a restabili tronul național. Comercianții însă și meseriașii primiră cu nepăsare scirea despre fuga lui Caragea. Ei își diceau, că-i tot una, ori Caragea, ori Șuțu; jaful nu va inceta.

XX.

După fuga lui Caragea.

Tache alergase într'o fugă de la Bucov până la Bucuresci și mersese de-a-dreptul la Duduca.

El descălică înaintea scării, și cu hainele prăföse, cu fața pirlită de arșița sórelui, cu pèrul vilvoiu intră în iatacul ei.

Duduca nu era singură.

Andronache Tuzluc sedea incolăcit pe divan, cu imineaua ciubucului la gură, cu luleaua stinsă, și privea în gol.

Duduca stetea mută lângă el.

La intrarea repentină a lui Tache, Duduca tresări, și-și schimbă fața, dar se reculese îndată și dișe: „Étă-lă.”

Tache nu se asceptase să dea aici de stăpînu-sen, la vederea lui rămase consternat.

— Bine ai venit fétul meu — dișe acum Andronache Tuzluc, scoțînd imineaoa din gură și însufletînd puțin. — Mari neazuri au cădută asupra capului meu în lipsa ta. Vodă a fugit și noi credincioșii

lui suntem prigonii din toate părțile. Chiar a doua și după fuga lui, adică eri, s'a sculat cu toții asupra mea. Cu jălbi, cu pîre. Voiesc să mă tragă la răspundere pentru fel de fel de nelegiuiri, cum dișe ei. Nu știu cum se scap de acest foc. Barim de aș avea parale. Mi-ai adus ceva bani de la moșie?

Tache avusese timp pentru a-și veni în fire. El asceptase a fi întrebat, cum a venit aici la Duduca, unde nu mai avea nici o funcțiune. Vădînd, că stăpînu-sen este frământat de alte griji, prinse la curaj, și de-ore-ce nu-i trecea prin cap să-i dea vr'o para din banii ce storsese de pe la arendașii moșiei, răspunse.

„Vai cocóne, ce aud, ce aud! Sunt copleșit de spaimă și de durere. Bani n'am adus, fiind-că nu mi-a dat nimen. Moșiile le-am găsit în stare fórte próstă, după cum vei vedea din catagrafile ce le-am făcut și pe care ți le aduc.”

— Lasă acum catagrafile celea, ele nu-mi mai folosesc nimic, căci chir Costea chiorul, mi-a secuestrat toate moșiile. Tocmai acum i spuneam Duducheii. Eri diminéță mă sculai ca de obicei, fără să me tem cătuș de puțin de vr'un réu. Nu mi se bătuse ochiul stâng, n'auđisem nici o buhă strigând pe la ferestri, nimic, nimic. Și totuș era o și, care-mi aduse o scire îngrijitoare, scirea despre fuga lui Caragea. Dar cu atât nu se ajunsese. Nu apucasem bine să-mi sorb cafeluța, când étă că veni la mine o slugă de la hatmăniă, cu căciula 'n cap, în aruncă o hârtie pe o mésză și voi se plece. Eu, necăjit de această obrăznicie, mă repeđii cătră acest mojić, gata să-i sterg o palmă — dar remăsei impetrit, când im spuse, că chir Costea chiorul, ar fi pus secuestru pe toate moșiile mele, ba chiar pe casele mele de aici din Bucuresci și pe toate acaretele din casă, și că acea hârtiă pe care mi-o aruncase acolo pe masă mă vestea, că mi se vor vinde toate la mezat. După acel obraznic veniră alții cu jălbi, ba chiar slugile mele din curte începură a se jelui, și a se obrăznicii. Atunci m'am gândit la tine Tache, mi-am făcut trei cruci — și mi-am diș: Slavă Domnului, tot mai am un sprijin, pe Tache, pe care l'am scăpat din sărăcie, ș'apoi m'am gândit și la tine, Duducă, și mi-am făcut încă trei cruci, și am diș: mai am și pe Duduca cu giuvaerele ei și cu hainele ei de mătase, așa m'am mai liniscit, și pentru că tu Tache nu erai a casă, am venit la Duduca, ca să me mai mângăi, și étă că a dat Dumnezeu de ai venit și tu. —

Duduca la aceste cuvinte duióase ale fanariotului aruncase pe furis o privire asupra lui Tache, care înțelese îndată provocarea ei tainică.

„Stăpêne!” dișe el acum cu o voce tânguitoare, și silindu-se a versa o lacrimă de compătîmire, „veđi cât sunt de mișcat de nenorocirea D-tale. Așa sunt de mișcat încât mi-au stat muntea pe loc, și nu sunt în stare în acest minut a prinde vr'o idee. Chera Duduca va fi dóră mai cumpătată, ertă-ne dară, să

ne vorbim noi amândoi, cum să potrivim lucrurile, ee să facem ca să-ți venim întru ajutor.“

— Da, dragă Andronache, — dîse acum Duduca, — așa va fi mai bine. Lasă-ne pe noi amândoi, să chibzuim cum să facem. Căci față cu tine inima mi s'ă rupe, când mă gîndesc cum ți s'a schimbat sôrtea și nu pot . . . aici curtisana isbucni în șiróie de lacrimi. Cel puțin așa să părea, căci năframa ei pe care o pusese la ochi nu permitea a se vedea vr'o lacrimă.

„Mă duc, mă duc“ strigă Andronache. „Trimite-mi apoi pe Tache, după ce v'ați înțeles.“

Cu aceste cuvinte plecâ.

Tache și Duduca se priviră un minut față în față.

— Aș ride de acest om — dîse în fine Duduca, — decă n'aș fi îngrijată pentru însăș sôrtea noastră. —

„Ingrijată pentru sôrtea noastră?“ întrebă Tache. Unde-i pitacul domnesc, prin care am fost numit mare — postelnic.“

— Pitacul domnesc! — răspuse Duduca, — e la loc bun, dar unde-să banii ce ai adus de la moșii?

„Ai trebuință de bani?“

— Fără bani, omul este un nimic. Nu veđuși pe stăpênu-têu, pe marele postelnic Andronache Tuzluc, cum să vaera și cum să ruga de noi, să-i venim întru ajutor. Au nu a ajuns el la acéstă injosire numai din lipsă de bani. —

„Dragă Duducă, ved că tu întinđi vorba și că nu voiesci să-mi spui pe față cugetul t'eu.“

— Bine dicit, ce se perdem timpul cu vorbă multă, mai bine să o tăiam scurtă. Pitacul domnesc îl am la mine, dar am jurat, că-lu voi da numai bărbatului meu, după cununie ca dar de nuntă. —

„Așa, apoi și eu îți spun, că bani am strêns, însă i-am lăsat la un loc sigur, de unde îi voi aduce numai după nuntă, ca să avem eu ce purta casa.“

— Veđi dar iubite, că amêndoui ne-am întălnit în una și aceiaș dorință. Inșe pentru ca s'o putem implini ne trebuie bani, căci trebuie să cumpêrăm strigările cu bani de la popă, ca să ne putem cununa chiar mâne. —

„Chiar mâne, de ce acest zor!“

— Fiind-că trăim în vremuri furtunóse, unde nu scim ce ne ascéptă de adî până mâne, și decă nu ne vom cununa mâne, póte să remănem necununați în veci. Chiar coconul Andronache ne-ar putea face vr'o piedecă, decă ar afla ceva despre cugetul nostru. —

„Ei bine, cam câți bani ne vor trebui acum pentru scopul de care dicit.“

— Cel puțin o pungă. —

„Atăta voi avea la indemână. Dar acum spune-mi dragă, de ce l'ai vestit pe Caragea.“

— Eu să-lu fi vestit, feritu-au sfinții?“

„Apoi bine, cum a simțit el lucrul, de a fugit?“

— Asta nu pot s'o sciu, dar im dau cu părerea, că chiar Kelalai Achmet va fi fost acela, care i-a dus

vestea. Acum spune-mi inșe și tu, te-ai purtat după povețele mele cu românii, i-ai cruțat.

— Am căutat a-i cruța după putință. Nu înțeleg inșe de ce stăruiesci atăt întru apărarea românului!“

— Nu înțelegi fiind-că esci orb și nu veđi ce se petrece împrejurul teu. Dar tot-o-dată esci și surd, ori nu înțelegi svonurile, cari se ridic din tóte părțile. N'ai audit de un anume George Lazar, un venetic, un unguorean, care a venit din Ardeal la noi desculț ca vai de el, și a deschis aici o școlă, pentru a înveța pe Români carte, și a li âmplea capetele cu miș și miș de năluciri infumurate. Că-să fi de imperați, din vița lui Traian râmleanul. Tu esci un bărbat și nu scii, că Românii ațițați de invêțeturile resvrătitoare ale acelui Ardelean desculț, a început a scri limba lor, cu litere d'acelea ca și francezii și italienii, dicitend că astea — ar fi literile străbune, și că ei au început a părăsi buchile lor pravoslavnice.

„De unde să fi aflat eu d'al de astea, și chiar decă aș fi aflat nu le-aș fi băgat în sémă. Auđi colo să me tem eu de un dascal desculț venit din țera hreanului, să bag în sémă pe un nebun, eu fecior de boer de neam din țera românescă cea mănósă, eu mare postelnic.“

— Așa sunteți voi preinșii boeri ai țeri, nu băgați în sémă pe cei de o vița și de o tulpină cu voi, vă rideți de ei, îi batjocoriți, și vă închinați la ori ce alt venetic strein. Dar timpul este prețios, nu voiesc să-l perd cu vorbe, care și așa n'ar fi în stare a te scóte din rătăcirea în care te afli. Atăt trebuie să-ți spun inșe, că invêțăturile dascalului Lazar nu s'au mărginit numai la introducerea literilor străbune în scrisórea românescă, ci a desceptat în sênul Românilor poște de domnire. Să scii, că boerii vor stăruii a pune pe tronul României un domnitor român. De o cam dată boerii pămêntenii sunt la putere, căci fanarioții s'au despărțit în doue tabere, unii cari țen cu Șuțu noul pretendent, ér alții, credincioșii lui Caragea, care nu-l voiesc pe Șuțu fiind-că să tem, că vor fi scoși din slujbele lor. Chiar acum mâne poi-mâne să va alege Caimacamia, după cum a ordonat Caragea în pitacul s'eu din urmă, și poți fi incredințat, că în acéstă Caimacamie, vor ședea tot boeri români.

„Așa stau lucrurile?“ întrebă Tache amêțit de vederile ce i le deschidea Duduca prin împărtășirile ei.

— Așa — răspuse curtisana. — Și de óre-ce tu esci boer de nê, din țeră, poți să înaintezi de minune, decă scii cum să te porți.

„Îț mărturisesc“ observă Tache, că nu sciu unde-mi stă capul. Abia am primit scrisórea ta, prin care mi să arăta strălucirea în cea mai mare apropiere, — dar să nu-mi uit vorba, unde este găitanul cel verde, acel talisman prețios, pe care putem să punem temelii puterei și măririi nóstre.“

— Acel talisman este la mine, dar acum n'are

nici un preț. Il vom păstra până-i vom afla un cap vrednic de el.

„Te înțeleg. Astă-ți țera nu are cap, prin urmare nu ne putem folosi de acel găitan prețios. Să-l păstrăm dar cum ții tu pentru alte vremuri. Acum să vedem cum se facem mai bine. Eu, după cum ți-am ținut, nu mai știu, ce se ție, la ce se mă gândesc, căci pré a năvălit schimbările pre noi. In scrisoarea ta...

— Lasă că știu ce ți-am scris, ér gândurile tale cele zăpăcite nu ne vor folosi intru nimic. Ascultă de mine și fă cum îți ție. Adă acum bani ai aici. Apoi du-te la Hătmănie și la toate diregătoriile și pîresce-l pe Andronache Tuzluc, cred că vei ști destule rele despre el, chiar decă n'ar fi altele de cât acelea pe care le-ai săvêșit chiar tu in numele lui. Apoi furisêză-te in curtea lui Tuzluc și spune la slujbașii lui cum stă trêba cu el. Astfel îl doborâm de-o dată din puțina putere ce i-a mai rêmas, și nu ne va putea impede de la cununie. Eu intru aceia voi căra toate de aici in Mahalaoa Lucaci, voi vorbi cu popa de la biserica Lucaci, și mâne la amêdi ne vom cununa, ér după cununia îți voi spune ce să mai faci.

„Bine dragă“ respunse Tache uimit, „îți aduc bani, sunt tocmai cincî-deci de pungî, dar, értă-mê că te întreb, însê ușurința cu care te desfaci de coconul Tuzluc mă silesc să o fac, ce siguranță în dai tu mie, că te voi mai găsi aici, când mă voi întorce de la treburile la care m'ai trimis“.

— Tot nu esci atât de prost, pe cât te credeam — ție acum fanariota cu un zimbet diabolic, — și în pare bine că te găsec cel puțin cu o calitate. Căci a nu se increde in nici o ființă omenescă acêta numesc eu o calitate, pe care o prețuesc preste toate, de ôre-ce n'am găsit-o până astădi de cât numai la mine. Nu vêduși? și Andronache este atât de prost, încât se increde in noi. —

„Aste vorbe încă nu-mi spun, că ce siguranță în dai tu pentru bani pe cari ți-i las aici“.

— Te mulțămesci cu pitacul domnesc?

„Nu“.

— Fôrte bine. Dar decă ți voi da și găitanul verde.

„Nu, căci nu-l cunosc“.

— Insê decă ți-oi dovedi, că este cel adevêrat.

„Și cum“.

— Cunoscî semnele padișahului?“.

„Da“.

— Ei bine aceste semne se găsec in găitan, intr'un mod, in cât nime nu se pôte indoi, că el este instrumentul redutat al inaltei porți. — Etă și pitacul, etă și găitanul.

Cu aceste cuvinte Duduca seosese din un serin secret pitacul; ér pentru a arăta găitanul, trebui să-și scôtă o haină, și se și-lu desfășure de pe mijloc unde-lu purta.

Tache luă pitacul, ér găitanul îl lăsă in mânilé Duduchei, care se grăbi a-lu înfășora peste mijloc.

„Mê duc să-ți aduc bani“ — ție Tache.

— Bine dragul meu și să-ți mai spun una, ca să știi, de ce mă leg așa cu tine. O fac fiind-că esci singurul român cu care am venit in atingere mai de aprôpe. Eu însê sunt atât de pătrunsă, că fiitorul va fi al Românilor in țera acêta, in cât cred a face bine, decă în voi tni destinele cu un Român. Acum cred că vei prețui și tu mai mult ca până acum naționali-tatea ta. —

Ce prilej frumos ni se presintă aici pentru o digresiune prin care se desvoltăm părerile nôstre asupra acestei cestiuni, asupra cestiunei naționalității, care a devenit pîrghia săvêșitoare de minuni a seculului nostru. Dar cu părerere de réu trebuie să ne mărginim in reproducerea obiectivă a intimplărilor, căci prin nisce reflexiuni, fiă cât de nimerite, am întârșia mersul naționiunii, avênd încă multe de ție, până a ajunge la fine. Ne temem că pré am osteni pe cetitorii nôștri bine voitori, care și până acum au arătat destulă indulgință. Acea parte dintre cetitori, care se dau cu plăcere la reflexiuni, bine voiescă a se profita de acêta ocaziune, și a suplini in gândul lor, ce n'am putut exprima noi.

XXI.

Cununiele.

Coconul Andronache Tuzluc nu putuse dormi totă nôptea. El voise să se culce ca de obicei, dar nu-lu răbdase in ascernut. Sê sculase, sê incolăcise pe divan, și punênd imineaua in gură, stetese așa cu fundat in mi și mi de gânduri.

Îș aduse aminte de copilăria sa, de funcțiunile sale prin grajdurile, apoi prin bucătăriile tanarului, de pufniturele, ghioldurile și bătăile pe care trebuie să le indure, de munca cea obositoare. Apoi sê vêdu inaintat din tréptă 'n tréptă și ajuns in fine la culmea puterei, de unde fusese imbrâncit acum fără de veste.

Cădea-va el ôre éraš in fundul miseriei amare, in prăpastia adincă, cu mult mai adincă de cât aceia in care sê aflase ca copil. Atunci avea cel puțin in toate dîlele ce mânca, atunci nu gustase încă din cupa strălucirei și nu-și pătase încă sufletul cu mi și mi de crime, care îi vor muștra acum neincetaț cugetul sêu, scos din sfera imbatătore a omului de la putere.

Astea și încă altele erau gândurile ciocoiului fanariot. El sê mângăia cu speranța ce pusese in Tache și in Duduca. Tache era cu minte și Duduca frumoșă și avea încă multe scule scumpe. Cu mintea sa și a lui Tache, cu frumșețea și cu averea Cherei Duduchei tot mai era dór de trăit in acêta țera, care uită atât de lesne și stă deschisă șireților și iscusitilor.

Incetul cu incetul veni și dîoa. Se luminase cu desăvêșire, dar o straniă linisce domnia in totă casa, atât de sgomotosă până eri. Nu sê aușia gurile rêndașilor prin curte, pașii feciorilor prin coridore, rânchezatul cailor prin grajduri, ba co-

conului Andronache i s'ă păruse că nu auđise în nóptea aceea nici cântecul cocoşilor s'ei din curtea cu păseri. Acéstă tăcere cumplită îl nelinişti, îl ingrozi, i s'ă părea, că este ingropat de viu în chilia sa, voi în nenumărate rënduri să s'ă scóle, să m'ergă afară, să strige, să chieame pe cineva, dar nu s'ă putu mişca, gróza, obosirea îi înceştaseră mădularele; stetea inco-lăcit, par' că ar fi fost un chip cioplit.

În fine îi trecu puţin ameţela de care fusesese apucat şi găsi puterea pentru a bate în palmi. Aceste bătături resunară în odaia şi desceptară un ecou in-fiorător. Dar nimeni nu alergă la acest semn respectat până acum cu atâta grabă. Mai bātu de vr'o câteva ori, — tot în zadar.

În fine s'ă sculă şi merse afară cu paşi greoi, cu picerele clătânânde.

— Tache, Tache, unde esci — strigă el.

Nimen nu răspunse.

— Ce-i asta, ce-i asta — s'ă întrebă coconul Andronache cu dinţii clătânândi.

— N'auđiţi bre! Nu-i nimen p'aici — strigă acum éraš, cât putu, şi merse înainte, spre curte, pentru a scăpa dintre ziduri, cari păreau că voiesc să cađă pe el, şi să-l turtescă.

Nimen nu-i răspunse, nu dete peste nimeni în calea sa, cu tóte că acum coborise deja scara şi ajun-sese în curte, care era deşertă, părăsită de tot.

(Va urma).

Carmen Sylva.

Étă un nume strălucit prin reflexul magic ce aruncă a-supra lui, persóna care şi l'a ales pentru a înv'eli cu el pro-ducţiunile sale cele literare. Numele este frumos şi măreţ şi a devenit deja ilustru, Carmen Sylva este membra Acade-miei Române. Dar mai frumósă, mai măreţă şi mai ilustră este persóna care s'ă pitesce sub acest nume: Maiestatea Sa Elisabeta, regina României.

Iubitul nostru colaborator D. N. Ştefescu a sciut a re-produce prin versurile sale publicate în numărul doi al fóiei nóstre imaginea ei așa precum trăiesce în inima fie-cărui Ro-mân: ángerescă, dulce, blândă, strălucitoare, caritabilă, insufle-ţitoare, rivnitóre.

Asta ni-este părerea nóstră sinceră despre augusta su-verană a României, am exprimat-o mai întâiu, pentru ca să ni putem exprima cu aceiaş sinceritate părerea nóstră asupra Sylvei Carmen.

Am urmărit cu mare interes producţiunile acestei poete, mai cu sémă însă pe acelea cari s'ă referau la patria ei adop-tivă; scim despre traducerile ei poetice din românesce în limba germână, chiar de la început, de când voia să le publice sub numele Dewi, scim de reproducerea legendei „Vêrful cu dor”; am cetit volumul: „Rumänische Dichtungen” prin care şi-a câştigat un şieđ în academia Română, am v'edut recensiuile entusiate ale poemelor ei filosofice şi suntem informaţi că în đilele astea a apărut séu va apărea o colecţiune sub titlul, Poveştile „Peleşului”.

Nu voim să supunem unei cercetări critice opurile augustei poete, fiind-că din tóte nu cunóscem de cât volumul: „Ru-mänische Kunstdichtungen” dar ni permitem a ne da părerea nóstră generală în acéstă privinţă.

Carmen Sylva, mai nainte de a fi Sylva a fost Elisabeta, dar încă de pe atunci simţea în sine chieamarea frumósă de a conlucra întră înălţarea, întră nobilitarea neamului omenesc. Auđim că, de şi prinţesă de nascere, concepuse sublima ideia de a s'ă devota sacrei cariere de educátóre. Sórtea o chiámă însă la un post mai demn de inima, de inteligenţa ei escelintă, de caracterul ei admirabil — o făcu regina unui popor, care avea mare lipsă de o mamă cum este d'ensa. Dar pe lângă acéstă sacră chieamare Elisabeta mai simţea în sufletul ei încă

o rivnă nobilă şi frumósă, rivna de a s'ă folosi de acel talent pe care pronia cerescă i-l dăruise cu atâta profusiune întră indulecirea şi idealisarea vieţei sale. Décă ceriul ar fi decis altfel cu d'ensa, décă ar fi permis ca să remână cu mai pu-ţină răspundere faţă de lume, ar fi putut prin geniul ei poetic să-şi implinescă o altă chieamare, póte tot atât de strălucită ca şi aceia, care este incređută unei mume a poporului, însă în nici un cas tot atât de salutară, ca şi acésta.

Curtisanii nu sunt deprinşi a spune capetelor încoronate de cât numai ceia ce li place acestora. Când lucrul plăcut este tot o dată şi adev'erat, atunci ar crede că comite un sacri-legiu, décă nu l'ar repeta necontentit şi în tóte variaţiunile.

Carmen Sylva este poetă din graţia lui Dumneđu, şi s'ar fi recunoscut ca atare, fără ajutorul curtisanilor, dar Carmen Sylva este tot odată şi Elisabeta din graţia lui Dumneđu Regina României. Sarcinile unei graţii trebuie neap'erat să impedece indeplinirea sarcinilor celei lalte graţii. Nu-i indoiéla, un caracter precum este acela de care ni permitem a vorbi aici, nu va neglije nici o dată, ceia ce va recunóscce de sacra sa datoriă, dar, de ce să nu-i uşurăm noi acésta, de ce prin amă-giri noue, să contribuim la nascerea unor momente de şovăielă.

Carmen Sylva de bună sémă ar fi produs mai puţin pe câmpul literaturii, décă s'ar fi găsit chiar de la început cineva care să aibă curagiul să-i spună, că să-şi cruţe puterile sale atât de preţioşe, pentru sarcina ei cea mai sublimă. Da să-şi cruţe puterile, căci produce așa de mult, încât nu s'ă mai póte numi recreaţiune, ocuparea ei cu musele divine, scrierile ei s'ă succed în timpii din urmă una după altă, care de care mai profundă. Acéstă ocupaţiune scurtéză vieţa, atăcând nervele.

Suntem convinşi că cei dimprejurul Reginei Elisabeta, vor sci s'o ferescă de cetirea acestor rënduri, cu atât mai v'ertos, fiind-că inaltul ei Cabinet privat nu primesce fóia nóstră, dar sperăm, că mai cur'end séu mai târđiu totuş va pătrunde părerea nóstră până la augusta poetă, şi că atunci va fi de sigur luată în sémă.

În momentul când să punem aceste rënduri sub presă ni sosesc „Poveştile Peleşului”. Am voit să resfoiesc volumul pentru ca să pot spune câteva cuvinte despre cuprinsul lui, dar în loc de a-l resfoi numai, l'am cetit din scórtă în scórtă,

fără intrerupere, și fără a simți ceva despre repețitele turburări din partea ómenilor, de la tipografia care veniau să mă zórască, ca să se pótă tipări foia.

Poveștile Peleșului tóte, dar tóte: „Virful cu dor“, „Furnica“, „Jipi“, „Caraimanul“, „Omul“, „Valea Cerbului“, „Cetatea Baei“, „Ceachlăul“ și „Valea Rea“ sunt adevérate măr-găritare. Omul care póte ceti aceste povești fără de a se entusiasma pentru locurile descrise și insuflețite prin ele, este lipsit de orí ce simț poetic, d'acea nu credem că să va găsi printre tótă românimea un asemenea om. Décă nici această carte nu se va respândi in mii, dar ce đicem, in sute de mii

de exemplare, atunci trebuie să disperăm, noi cestii lalți cu toții cari ne credem chieamați de a susține literatura románescă și care nu suntem de cât nisce pigmei față cu augusta poetă, scriitóra „Poveștilor Peleșului“.

Trebuie să revocăm tóte ce am scris mai sus despre Carmen Sylva, căci acum înțelegem, că chieamarea ei este o indoită chieamare și că ar pécătui in contra voinței ceresci, decă ar voi să infréneze darul ei poetic.

Nu ni rămâne de cât a ne ruga la Dumnezeu, ca să-i păstreze aní indelungați puterea sufletescă și trupescă, spre fericirea noastră.

Theochar Alexi.

Noțiuni de estetică.

(Continuare.)

XVI.

Să vorbim acum despre sculptură (plastică). Pictura nu reproduce de cât limitele unui spațiu trupesc așa cum se presintă ochiului de la un óre care punct, încercând a produce aparința trupescă prin lumină și umbră in colorí. Plastica din contră represintă insăș forma lucrurilor renunțând in general la efectul colórei, așa in cât ne putem delecta la curata frumsețá a formelor. Sarcina plastici este dară de a imita lucrurile reale și organice ale naturei, a representa spiritul individual și de sine stătător cu formațiunea sa corporală. Planta nu este de sine stătátore; cu rădăcina este legată de pământul neinsuflețit. Arhitectura o póte prea bine aplica in ornamentica ei, pictura o preferă, dar in plastică nu s'a aplicat de cât fórte rar. Și animalul să póte representa de sculptor, dar tot de-a-una ca specie și nici odată implut de un spirit personal. Unica țintă a sculpturei ideale este de a forma liber însuflețitul chip omenesc. Sculptura nu póte imita nici un lucru mai perfect de cât chipuri juvenile și frumóse de om in flórea forți lor. Inse nu este permis de a face numai copie de pe natură, ci trebuie să producă chipuri ideale de om, liberi și curați de tóte defectele formațiunei naturale. Sculptura arată dar cea mai nobilă formațiune, așa precum natura nu o póte aréta nici odată și nicăiurea. Și in arta plastică elinií au fost și au rămas pentru tot-de-a-una maestri. Egiptianii, Asirii și Iudeii au produs póte mai multe opere plastice, dar frumseția numai elinií au descoperit-o. Sculptura egiptiană era mai cu sémă arta sacră (ieratică); punctul ei de purcedere era inse curat arhitectonic. Étä de unde vin acele chipuri sleite, neinsuflețite, care par a fi crescute cu spatele de stilpii dinaintea cărora stau, acele chipuri care par a fi făcute tóte după unul și acelaș model séu cu mașina. Cu drept cuvânt đice unul dintre archeologii cei noi, că nici odată nu te simți indemnát, vedénd un șir lung de sculpturi egiptiane de a întreba, cine este maestrul, căci tóte sunt unele ca altele, lipsite de individualitatea artistului. Tot este format după o manieră fixă, și arta nu s'a mai desvoltat peste această manieră. Cam așa, dar totuș altfel procede sculptura asirică, care in esență era o artă de curte, punctul ei de purcedere era ornamental, decorativ. Nici asta nu imita natura ci o stilisa: tóte formele naturale deveneau sub mánile lor simplă ornamentală. Și scul-

ptura indică era mai cu sémă decorativă, lipsită dară de adevérul natural, căci caracterul ei era fixat precis prin caracterul religiunei indice. In analogie cu representațiunile misteriose și visátore ale Brahmaismului și sculptura Indilor era lipsită de chipuri energice; este drept, multe chipuri sunt plápânde și grațiose, dar bate pré tare in molatec.

Dar să venim la flórea sculpturei, adică la plastica Elinilor. Aici nu e vorba de un princip arhitectonic séu decorativ. Artă elină pune din capul locului pe primul plan chipul omenesc plin de vieță. Deja cele mai vechi încercări nereușite documentéză tendința de a reproduce cu fidelitate natura însuflețită: Și artă elenică era basată pe religiune, dar pe o religiune, care după firea ei, nu putea să impedece artă, ci trebuia din contră să-i dea aripe. Axiomul creațiunei: „Dumneđu a făcut pe om după chipul și aseménarea sa,“ să póte întórce pentru artă religiósă a Elinilor și să póte đice: Elinii făcură pe đeií lor după chipul și aseménarea lor, adică îi reprezentară curat ca pe nisce ómeni. Cugetarea cea mai sublimă a omului nu este alt nimic de cât omul. Legenda practică a đeilor și a eroilor dete elinilor chipurile de đei, acele chipuri frumóse de — ómeni idealí; sculptura le imita după poesiă. Étä de ce se feri de acea colosalitate nemărginită, de acele chipuri fantastice, aventurióse, jumétate om, jumétate animale, de acea scərbósă multiplicare a unelor dintre médulare prin care artă orientală să încercă de a exprima sublimitatea divină. Un al doilea element promovător era vieța populară și datinile ei. Gimnastările đilnice in scóla de luptă (palastra) și jocurile de intrecere, care urmau la epoce determinate in Olimpia și in alte locuri, și la care priveau mii de ómeni cu entusiasme pentru a vedea cum se luptă forța umană, frumsețea și desteritatea pentru prețul ideal al unei cununí de măslin orí de brad, dedeau artistului bună ocasiune de a observa și a studia natura omenescă in formarea ei cea mai perfectă.

Ce se vė presintám inse din monumentele conservate ale acestei arte minunate, séu ce se vė povestim despre cele perdute? Câte și mai câte opere de sculptură imple museele de anticități din Roma, London, Paris și altele! Și astea tóte nu sunt de cât nisce rămășițe slabe din bogăția nesfórșită, pe care odinórá Elinii o vedeau cu ochii lor proprii: nici măcar a đecă parte după valóre, ér după număr nici a o suta parte.

Să luăm dară câte unul său câte unele din monumentele mai însemnate din fie-care epocă.

Cel mai interesant monument din timpul de progres sunt faimoasele grupe de marmoră de pe templul Athenei pe insula Aegina, care s'au descoperit în anul 1811 și care s'au cumpărat în anul următor de prințul ereditar al Bavariei (regele Ludovic I) cu 70,000 florini de Bavaria. Ele sunt cunoscute sub numele de Aeginate. Există multe reproducțiuni, dar ele nu s'au găsit așa nevătămate precum se ved astăzi; ici lipseau capete, coala brațe și picere, care s'au reparat de sculptorul german Thorwaldsen. Aceste sculpturi se trag din timpul resbelilor cu Perșii. În lupta maritimă cea mare de la Salamis, unde Elinii repurtară victoria strălucită asupra flotilei lui Xerxes, Aeginții dobândiseră prețul victoriei și împodobiră templul zeiței lor ocrotitoare cu acele două grupe, care represint scene de luptă din resbelul troianic, său mai bine: lupte pentru cadavrul unui cădută, în care eroii aeginetici se disting cu ajutorul Athenei. La prima vedere aceste chipuri vi se vor părea foarte antice, însă nu pré frumoșe. Dacă cumva ați vădută mai adese-ori sculpturi egiptiane, veți fi aplecați de a găsi ore-care asemănare. Inșe asta ar fi o eróre mare. Mișcările în adevér nu sunt admirabile de cât numai pentru varietatea lor, căci sunt încă pré legate și produc impresiunea unor pose meșteșugite. Nică capetele nu sunt frumoșe, ba sunt chiar lipsite de expresiune, nu este viață și suflare în ele; au toate unele și aceleași trăsuri aprópe tipice, par toate a arăta o zimbire nespirtuală, dulceagă. Artistul n'a voit să represinte o asemenea zimbire, dar fețele nu-i au succes mai bine, arta sa n'a reeșit cât în privința expresiunii spirituale. Dar cât sunt de perfecte singuraticile forme ale corpului? Sunt făcute cu o exactitate aprópe anatomică, care arată cea mai fidelă imitațiune a naturei; nică o urmă de chipuri șematice său de ornamentică stilisată. Și să luăm sémă, cum exprimă artistul bucuria sa că a fost în stare a înita așa de bine corpul omnesc: n'a acoperit pe ostașii săi cu nică un fel de vestmēt ei n'au de cât coif, scut și arme. Éta adevérata artă elenică.

Evul de aur al plasticei elenice cade în timpul, când Athena sub conducerea lui Pericles susține egeonia între toate statele elinesci. Atunci trăia Phidias, nu numai cel mai mare sculptor, dar cel mai mare geniu artistic al anticilor, care împreuna în operele sale: perfecțiunea formei, frumșețea ideală, adincirea spirituală în potența cea mai înaltă. Un mare cerc de discipuli se formă împrejurul lui și execută sub conducerea lui toate acele întreprinderi mărețe de artă, care i fură incredințate de amicul său Pericles. Phidias a cioplit Athena colosală de metal, care stetea sub ceriul liber pe castrul Akropolis din Athena și care se vedea încă de pe mare. Și această statuă se aședase acolo spre suvenirea victoriilor în contra Perșilor. Operele cele principale ale artistului celui mare au fost cele două statue pe care le făcuse una pentru sanctuariul Athenei celei fecioresci pe Akropolis în Athena, ér cea laltă pentru templul lui Joe în Olympia. Inșe aceste două giuvaere ale plasticei elinesci s'a distrus pentru tot-de-a-una și nu ni-a rămas de cât numai o slabă descrițiune prin scrierile anticilor. Să vorbim întâiu despre Parthenon.

Zeița era făcută stând în picere, înaltă ca de 20 de metri. Era aședată pe o tréptă, pe a cărei față se vedea re-

presentată în relief o scenă cum dăruiesc deii pe Pandora. Chipul Athenei era cioplit din aur și din fildis, din aur vestmētul lung, atěrnând până la picere și încins sub piept, din fildis toate părțile neacoperite, capul, brațele, picerele. Despre mărimea statuei putem avea ideă, dacă vom afla că chiar mărginile opincelor ei erau împodobite cu scene de lupte din luptele centaurilor. Pe cap zeița avea coiful, pieptul era încins cu așa disul Aegis un bréu de aur tivit cu șerpă, în mijloc cu capul de Medusă (Gorgoneion). În palma ei cea dréptă purta o zeița a victoriei ca de 3 metri înaltă, care era întorsă, ca și când ar salta spre Athena și-i oferea cu brațul întins o cunună. Măna stingă se rețama pe scutul mare rotund care éraš stetea lângă zeița și care era împodobit cu reliefuri répresentând lupte de amazone; tot odată mâna stingă ținea și o lancia. Sub scut inșe se ridica cu incolăcitură uriașe, șerpele sacru al castrului athenian. Astfel stetea Athena în sanctuariul ei, ca zeița victoriilor, dar tot o dată ca o zeița pacinică și ocrotitoare.

Al doilea cap de operă a lui Phidias este statua lui Joe. Și acest chip era cioplit din aur și din fildis. Zeul era répresentat, ședând pe un tron, întreaga statuă era ca vr'o 20 de metri de înaltă ceva pré mare pentru cea a templului, astfel încât un critic putu să dică: „dăcă s'ar scula zeul, ar ridica coperișul templului“. Pe tron ducea o tréptă, care aréta pe față ei, în mosaic, nascerea Aphroditei din mare în societatea strălucită a zeilor. Tronul însuș strălucia de podoba bogată compusă din abanos, fildis, aur și petre multicolore, câte două picere ale tronului erau legate la jumătate înălțime prin o spiță, spațul dasupra era implut cu statue, ér de desupt cu cadre, sus pe marginea tronului în drépta și stinga zeului erau două grupe, cele trei hore și cele trei charitine. Zeul ședea liniscit pe tron, peptul era gol, vestmētul acoperea numai părțile inferioare, un colț se ridica pe la spinare și atěrna peste umérul cel sting. Pe cap avea zeul cununa de măslini, cu brațul sting ținea sceptruș ornat la vèrf cu un vultur, pe mâna dréptă întinsă stetea zeița victoriilor cu față spre Joe, întinđend o panglică zeului. Capul zeului era puțin plecat, peste față sa se vèrsa suprema maiestate împreunată cu grațiă linăcerescă, întelepciune nemărginită, forța și cu blăndeță. Mii veniau în toți anii la Olimpia, pentru a vedea această operă minunată, pe care anticii o numéra între cele șapte minuni ale lumii, se credea nefericit acela care nu avusese parte în viața sa de a vedea cu ochii săi pe Joe cel olimpic. Reproducțiunile ale lui Joe cel olimpic prin cărțile de mitologie nu sunt de cât nisce copie mediocre ale unei statue din timpurile imperațiilor romani, care nu ne pôte da cu atitudinea lor teatrală nică o ideă despre maiestatea, frumșețea și simplitatea măreță a lui „Joe cel olimpic“. Chiar colasala bustă a lui Joe de la Otricoli, nu este o reproducțiune fidelă, pèrul zulufat nu se trage de la Phidias, ci este productul unui timp ulterior amblând după efect.

Spre fericire tot s'au mai păstrat monumente care provin chiar din timpurile fără sémăn ale lui Phidias, care de și nu sunt făcute de însăș mâna maestrului, totuș sunt din școla din atelierul său, făcute sub conducerea sa, pôte chiar după desemnul său, căci să mai pôte simți în ele o suflare a spiritului său. Voim să vorbim de remășițele bogate din ornamentul

de sculptură de la Parthenon, care se aduseră la începutul acestui secol de lordul Elgiu, în Anglia și care după multe pertractări se cumpărase la 1815 cu 35,000 lire sterline pentru muzeul britanic în London, formând acum proprietatea sa cea mai prețioasă. Și aceste monumente sunt în parte stricate de nu le mai poți cunoaște, când cu asedierea Athenei de către Venețianii în anul 1687 turcii prefăcură Parthenonul în un — magazin de praf de pușcă, o bombă isbi în lăuntru și distruse templul. Și totuși ceia ce a rămas este de ajuns pentru ca să putem arunca o privire în acel timp de înflorire a artei eline. Remășițele păstrate sunt de trei feluri, parte aparțin grupelor colosale de pe virf, parte freselor externe a columnelor, care era compusă din 92 de metopi, parte în fine freselor lungi de 250 metrii, care era dusă pe din lăuntru împrejurul murului. Figurile de pe metopi sunt în relief sculptate (hautrelief) erau figurile de pe fresa celei sunt în relief săpate (basrelief). O grupă reprezintă născerea Athenei sau mai bine scena după născerea ei. După legendă zeita a sărit deplin echipată și armată din capul lui Ios — un moment, care firesc nu se poate reprezenta prin artă. Artistul își alege deci momentul unde zeita: „crescută mare fără de veste și în totă splendoarea ei se arată între zeii minunații ai Olimpului” erau două vestitore grabnice, de pe o parte zeita victoriilor, de alta Iris, se trimit jos pe pământ, ca să ducă lumii știrea înveselitoare. O altă grupă reproduce o altă legendă. Anticii spun că Athena s'ar fi luptat în timpuri străvechi cu Poseidon zeul mării, pentru posesiunea țerei atice. Acela să pozeze țera, care-i va aduce un dar mai bogat. Poseidon lovi deci pe Acropolis cu furca sa triangulară, și o vână de apă isbucni, izvorul sacru de pe castrul Atheniens, era zeita făcu să resară lipit lângă izvor primul măslin, dăruind astfel țerei un dar mai prețios. Asta-i legenda care se găsește reproducută prin una din grupele menționate.

Skopas și Praxiteles se numără alți doi sculptori elini de prin al patrulea secol înainte de Christos. Nică de la ei nu s'a păstrat măcar o singură operă. Există o grupă numită a Niobei, găsită în anul 1583 la Roma și păstrată acum în Florența, care să zice că ar cuprinde unele figurile reproduce după Skopas, tot asemenea și Aphrodita de la Melos (Vinerea milonică) cea mai frumoasă reprezentare dintre toate statuetele acestei zeițe, să zice că ar fi o imitație după Skopas. Această se găsi la 1820 pe insula Melos și stă acum în Louvre la Paris. Statua Eirenei, adică a zeiței de pace care ocoțese pruncul lui Pluto, geniul bogăției, și care statuă se găsește în glijoteca de la München este imitațiunea unei sculpturi ce e făcută de tata lui Praxiteles cu numele Kephisodot. Ulciorul ce poartă pruncul s'a adăogat cu greșelă mai în urmă, în original pruncul avea cornul de imbelșugare în mână. Capul colosal de marmoră al zeiței Hera în vila Ludovisi din Roma, cel mai frumos și mai magnific dintre toate capetele Iunonei, este făcut de bună seamă în timpuri Romanilor, dar nu poate fi de cât o imitație după operile lui Praxiteles. Vinerea medicică, care să află acum în Florența, este numai o copie slabă după o statuă a lui Praxiteles și anume după opera cea mai faimoasă a maestrului: „Aphrodita în momentul de a se pune în baie”. Gestul și poza zeiței potrivite ca să producă apariția rușinării, produc mai mult impresiunea cochetării și este un adaos rafinat din partea unui artist ulterior; opera

lui Praxiteles nu era așa, ea exprima numai castitate și nepreocupare.

N'am vorbit încă despre Apollon de la Belvedere, despre Artemis de la Versailles; despre „gladiatorul murind” și despre Laokoon, care toate sunt niște statue vestite. N'am vorbit fiind că aparțin unui timp, în care arta elenică începuse a da înapoi era despre acest timp vom vorbi în capitolul următor.

XVII.

Plastica elină și după mărta lui Alesandru cel mare în al treilea secol a. Chr. a produs încă în Elada și mai cu seamă în Athena câte o florie frumoasă, un loc eminent susțin pe acel timp numai Pergamon în Asia minoră și insula Rhodos. Sculptura rhodică continuă a imprumuta obiectele sale mitologiei, era cea pergamenică ilustrând evenimentele cele mari ale actualității dobîndesce un caracter istoric. Precum se feriseră Elinii cu doi secolii mai înainte de puterea Persilor, astfel repurtară acum în al treilea secol a. Chr. în Asia minoră și în Elada isbinde în contra cetelor Keltilor sau ale Galiilor, care băteau la porțile Eladei ca avangarde ale migrațiunii popoarelor. Aeginiții, pe timpul lor, pentru a glorifica victoria lor asupra Persilor, avuseră recurs la mitologie; atunci ar fi trecut de fudulie decât s'ar fi reprezentat în chipuri, ceia ce tocmai se întâmplase, arta ulterioară nu mai cunoștea această știință, ea lua obiectele sale cu mâna mai audace din actualitatea proaspătă. Regele Attalos din Pergamon consacra atunci pe Ecropolis un dar compus din patru grupe de marmoră toate cu figurile de aproape șese metri înălțime, și care reprezenta lupta zeilor în contra gigantilor, lupta Atheniensilor cu amazonele, bătălia persă din anul 490 la Maratbon și în fine victoria proprie a regelui asupra Keltilor, de patru ori triumful civilizațiunii asupra barbariei! În timpuri din urmă s'au recunoscut un șir întreg de sculpturi, răspândite prin diferitele muzee din Italia, ca părți ale acestui dar. Faimoasa statuă de marmoră reprezentând pe un Kelt, culcat pe scutul său cu cornul său frânt, care și-a dat însuși mărta pentru a scăpa de prinsore și sclăvie, face și ea parte din o grupă cu figurile în mărime naturală, făcută tot după porunca regelui Attalos. Această operă este statuă numită pe nedrept: „gladiatorul murind”.

În anul 279 o ceta de Kelți înaintă până în Elada și au chiar cutezanța de a ataca sanctuarul lui Apollon în Delphi. Dar atunci se ridică asupra orașului o tempestă și isbucni cu tunete, trăznete, zăpadă și grindină, o grăză teribilă apuca oștea Keltilor, care o lua la fugă. Poporul însă inventă de bucurie legenda, că însuși Apollon împreună cu cele două „feciore albe” Athena și Artemis ale căror statue steteau dinaintea templului său, ar fi apărut în tempestă și ar fi aruncat pe dușmani de pe Parnass. Acestei legende are să mulțămescă Apollon de la Belvedere (Apollon vaticanic) născerea sa.

Statua s'a găsit la finele secolului 15 în Portu d'Anzo în locul unde fusese vechiul Antium, orașul de predilecție a împăraților romani; defectele sale se restaurară în anul 1532 de un elev a lui Michelangelo, și așa stă această statuă de mult în belvederul vaticanului de la Roma. Nu este originală, căci originalul fusese de bună seamă de bronz, este dar o copie nimerită de bună seamă din timpuri romane. Mâna stângă era ruptă și lipsea, restauratorul a făcut-o la loc cu un arc slobozit

și astfel se creșu în decurs de secolii până în timpul celui mai recinți că zeul ar fi fost reprezentat în momentul, când slobozise săgéta, repășind de la dușmanul invins. Despre acest dușman au fost multe suposițiuni, care toate au ramas acum deșerte. În timpul din urmă se găsiră una după alta mai multe statue de bronz, care nu pot fi de cât reproducțiuni ale lui Apollon de la Belvedere. Aceste statue au mâna cea stingă dar nu cu arcul, ci cu remășițele unei Aegis frânte. Aegida cu capul de medusă lipit pe el, care acopere și peptul Athenei resboinice și victorioșe, era din capul locului simbolul tempestății, apoi mai în urmă în general simbolul grózei. Artistul nu putea să-i dea zeului său o armă mai potrivită în mână, voind a glorifica perderea Keltilor la Delphi. Apollon nu este reprezentat mergând împotriva dușmanului, ci pășind dinaintea armatei dușmănesci. El întinde Aegida în contra inamicului, și o scutură, provocând gróză și perđare. Căci chiar vederea capului de Medusă aducea mórtea. Pe fața zeului se arată o serioșitate amenințătoare, amestecată cu dispreț și cu batjocură, dar fruntea străluce deja de siguranța isbândi. Vestimentul pare un scut ocrotitor.

Cum se póte numi această statuă minunată productul unei epoce de decadență. Mulți cunoscători renumiți ai artelor au declarat această statuă de perfectă, dar numai până ce nu se cunoscseau sculpturile Parthenonului. Statua lui Apollon este mai elegantă, făcută cu o tehnică mai virtuosă, este mai cu efect, dar nu reproduce nici pe departe, ca statuele de la Parthenon realitatea idealisată. În mare afinitate cu Apollon de la Belvedere stă Artemisa de la Versailles, acum în Louvre la Paris, vânătoresă sdravenă cu vestimente scurte care alergă cu o cerbóică și voiesce să ia o săgéta din tolbul ei. Amendoué statue au aceiaș expresiune de alterațiune, aceleași mișcări grabnice, proporțiunile să, potrivesc bine, și Artemisa este încălțată cu aceiaș elegantă ca Apollon, astfel încât se póte crede că sunt produsele unuia și aceluiaș artist. Decă ne aducem a minte de legenda elenică, care ȃice că la atacul Keltilor, ar fi venit Artemisa și Athena într-un ajutor lui Apollon, atunci putem presupune cu multă dreptate, că originalul Artemisei de la Versailles, — căci nici ea nu este de cât o copią, — forma odinioară membrul drept al unei grupe, în care originalul lui Apollon de la Belvedere era figura din mijloc.

Cel mai însemnat monument al artei rhodice este grupa lui Laokoon, executat la începutul secolului al treilea de trei artiști rhodici după un plan făcut în comun. În epoca împăraților grupa veni la Roma în palatul lui Titu, ea să găsi în ruinele aceluia palat în anul 1506 și stă acum în belvedere la Văticán. Brațul drept a lui Laokoon lipsea și s'a adaos de un sculptor din vécul al 17. dar réu, căci nu era întins drept în sus, ci stetea încovăiat, așa în cât mâna apuca pėrul dinapoiul capului. Grupa nu este sculptată din o singură bucată de marmoră cum să credea mai înainte, ci este compusă din șese bucăți.

Ca să înțelegem posa figurilor din această grupă, trebuie să cunoscem legenda respectivă. Elinii asediaseră Troia ȃece ani în zadar. În fine li veni ideia de făcură un cal mare de lemn, înaintea orașului, și ascuseră în pântecul lui pe cei mai renumiți eroi, apoi aprinseră corturile lor și plecară cu corăbiile la o insulă apropiată. Beți de bucurie eșiră Troianii

din oraș și se imbulđiră cu mirare împrejurul calului. Să sfătuiră că ce să facă cu el, și încă nu luaseră nici o hotărire, când li spuse un prisionier elinesc, că calul ar fi un dar pentru Athena, și că orașul ar fi scutit decă s'ar așeȃa acel dar pe castrul Troiei. Troianii se grăbiră a trage calul în oraș. Laokoon, sacerdotele se teme de o viclenie și se opune introducerei calului însă în zadar, căci murii sunt deja ȃărmași și totă lumea să întrece a se pune să tragă mașina colosală: Laokoon mihnit de nesocotința poporului s'a retras la altar, și se pregătesce a aduce jertfă, cu cei doi fii ai săi. De o dată vin de la țermură doui șerpă asupra lui Laokoon și în puține momente îi omórá pe toți trei cu mușcăturile lor ucigătoare. Laokoon fusese pedepsit pentru sacrilegiul său. Așa ȃicea poporul nesocotit, și mai orbiți ca mai înainte, Troianii alerg în prăpastia lor. Éta legenda care ar fi o enigmă crudelă în mitologia elinescă, decă n'am sci, că după o altă tradițiune vechiă uitată pe lângă legenda despre căderea Troiei, Laokoon prin perirea sa și a némului său, a îndurat pedepsa pentru un păcat mare, pe care-l comisese el ca sacerdote a lui Apollon în contra zeului său.

Să revenim la opera noastră de artă. Catastrofa grozavă să represintă prin cele trei figuri în trei momente subsecuente; începe la fiul mai mare, spre stinga lui Laokoon, își ajunge culmea la chipul tatălui și se termină la fiul mai mic. Fiul mai mare este încă nevătămat; éta de ce nu este ocupat cu sine însuș, dór încercă numai mașinalmente, a depărta códa șerpelui, înfășorat pe piciorul său. Totă atențiunea sa este ȃintită asupra tată-său, cătră el privesce cu gróză și cu milă. Fiul mai mic sucombă deja fără apărare mușcăturilor ucigătoare, rezistența sa este frântă, simțurile-l părăsesc, cu o expresiune de durere trimite ultima sa oftare de ajutor înspre tată. În Laokoon însuș este reprezentat actul de mijloc al dramei: lupta. Se opintesce din réșputeri pentru a scăpa din imbrătoșarea șerpilor, toate vinele, toți muschii sunt în supremă acțiune; dar și la el, catastrofa stă să se decidă. Unul dintre șerpă revérsă deja cu mușcătură ucigătoare veninul său în cóștele lui, și încercările sacerdotelui de a se ridica de pe altar pe care a căđut în timpul luptei, devin tot mai zadarnice. Partea de jos a trupului său este fără putere, cóștele îi sunt supte; peptul se ridică în sus și să ușuréză de opresiunea sa prin un strigăt — drépta sa este apăsată cătră capul aplecat. Durerea cea mai gróznică zace în fața sa: ochiul său ridicat cu o expresiune de jale în sus pare a întreba pe ȃei: Nu-mă ajutați nime în această urgiă? Nici măcar pe copii mei nevinovați?

Acastă statuă este una din cele mai impresionabile, dar actul reprezentat, fiind pré meștesugit o lipsesce de meritul de a se numera între produsele deplin perfecte.

Să mai spunem câteva cuvinte și despre sculptura romană. Cea mai mare parte din operele păstrate ale plasticei antice ne vine de la Romani; însă nu sunt de cât nisece copii unele bune, altele rele după originale elinesci. Mulți artiști elinesci emigrară la Roma, mai cu sémă la începutul epocii împăraților și copiară acolo pentru privați bogăți cele mai renumite opere ale plasticei elinesci, fiind-că era la modă de a le posesede. Arta romană nu este de tot lipsită de originalitate, dar luată pe întreg, n'a făcut alt nimic, de cât a profitat de moștenirea artei elinesci.

XVIII.

Să nu credem însă, că numai statuele elinesci ar merita de a fi menționate într'un tractat despre estetică, și că de atunci nu s'ar mai fi produs nimic, ce s'ar putea pune în comparațiune cu arta elinilor antici.

Atât este constatat, că plastica ulterioară numai atunci a putut produce opere perfecte, când studia cu fidelitate și cu zel operele anticilor. Asta s'a întâmplat însă în mai multe rânduri. Artă creștinismului vechiu ce-i drept a depărtat de la sine cu totul plastica, biserica ortodoxă mai cu seamă oprește cu totul în cultul ei chipurile cioplite. Figurile țărilor antice cu toată frumusețea și maiestatea lor nu le putea apărea aceloră, care să închin „cu duhul și cu adevăr” de cât ca niște idoli. Biserica catolică încetul cu încetul introduse éraș chipurile cioplite în cultul creștinesc, dar producțiunile plastice din evul mediu nu se pot măsura nici pe departe cu acele ale arhitecturii. Renesanta aduse și în această ramură a artei o viață nouă, reînșuflețindu-se și aici antica. Însă și aici ca și în arhitectură era acelaș reu: se luară de modele reproducțiunile romane ale formelor eline, séu originale eline din epoca decădینței. Apollon din Belvedere și statua lui Laokoon treceau de reprezentanți ai întregii sculpturii antice. Deja în secolul al 15. se produsera mai cu seamă în Toscana și în Venetia opere remarcabile, dar mai mult se dezvoltă studiul anticeii în secolul al 16. la Florența. Aparițiunea cea mai genială pe întregul terim al plasticeii reînșiate este Michel Angelo din Florența (1474—1653). El era și pictor și arhitect însemnat, dar activitatea sa de predilecțiune era sculptura: Michel Angelo avea un suflet mare pasionat; producțiunile sale eșeau din interiorul séu sub lupte crâncene. Arare orî era mulțămît cu sine și să ăice că adese orî supérat de neputința sa ar fi dat o ultimă lovitură de ciocan la opera sa, lăsându-o neterminată. Dar tocmai rivna sa de a concepe și a reprezenta tóte grandios, îl conduse mai târđiu la exagerațiuni; părțile trupesci ale chipurilor sale devenira mașine înflata, păreu că se feresce de o

frumuseță simplă, naturală. Numai așa numita Pieta din St. Petru, pe care o creă maestru în anul 1499, este de o frumuseță în adevér ideială. Este cea minunată maica domnului care jelesce pe fiul ei, ținându-l în brațe.

După cum am menționat mai înainte papa Iulius II convocase la începutul secolului al 16. pe cei mai mari artiști din Italia la Roma și scim că între ei se afla și Michel Angelo. Proiectul unui monument sepulcrar pentru acest papă este cea mai însemnată creațiune a acestui artist. Din nefericire nu se execută ci se înlocui mai târđiu cu un monument mai mic, care este ornat cu statua colosală a lui Moise. — Cel mai însemnat sculptor în periodul Rococoului era Bernini (1597—1680). Vom menționa dintre sculptorii vestiți: pe Canova (1757—1822). Statua sa cea mai însemnată este Theseu (1783); renumit este monumentul séu sepulcrar din biserica Augustinilor în Viena la mormentul archiducesei Christina. Danesul Thorwaldsen 1770—1844 creă mai multe statue minunate, dar reliefurile sale erau și mai bune.

Vorbirăm despre o arhitectură, acum să amintim și de o plastică în miniatură, pe care o avem în tóte ăilele dinaintea ochilor nostri, care însă nu a desceptat de sigur până astăđi simțul nostru estetic. Și totuș póte fi un izvor pentru cultura gustului nostru. Să contemplăm odată marca pe o monedă, porumbița cu epistola în cioc pe un sigil, căci și astea nu sunt alt nimic de cât niște reliefuli mici. Și aici arta se cobórá de pe înălțimea ei ideială și se asoțiezá cu viața de tóte ăilele, împodobind pe cele mai nedispensabile mijlóce de comerț. Și petrele săpate sunt opere de sculptură.

Petrele scumpe, pe care este reprezentată o figură în mod plastic, se numesc camee, ér acele în care figura este săpată se numesc gemme. Sigilul séu pecetnicul ar fi dară o gemmă, ér moneta o camee. În ăioa de astăđi se produce fórté puține petre tăiate. Nu este vina artiștilor ci a modei. Multe petre se tăiară în anticitate și mai multe încă în evul mediu. —

(Va urma).

CAIU GRACCH.

Tragediă în 5 acte de Vincențiu Monti

tradusă de

Virgiliu Popescu.

(Continuare).

Scena 3.

Caiu, poporul și precedentul.

Poporul Trăiescă Gracch. Onóre lui Gracch.

Unul din popor.

Mórte patriciilor.

Caiu. Nimeruia mórte, iubiților mei frați, nu
Nimeruia. Eu aici nu véd de cât fețe romane;
Și decă vre-o inimă nu e romană, esist legile;
Acele lăsați-le se judece și se impună
Pedépsă. Poporul nedrept e un popor tiran,
Și a tiranilor iubire eu urăsc. Dacă
Eu Gracch vé sunt scump, fie-care rentórne

La ale sale lucrări. Tot insul reia-și în pace
Grigile casnice. Încă e departe óra,
Adunării. Îndată ce se va apropia
Vé veți grăbi, eu vé accept pe toți aici.
Atunci va fi timpul se aretați a vóstră
Puternică maiestate.

1. cet. Bine vorbesce:
Gracch e un suflet nobil.
2. cet. E amic celor drepti.
3. cet. Adevérat sânge plebeu. Gracche dispune
De a nóstre vieți.

(Poporul se retrage).

Scena 4.

Opimiu și Caiu.

Opimiu. De ce mă privești astfel și-ți opresci
Ochii cu mirare asupra-mi? Nu cunoscî pe
Luciu Opimiu?

Caiu. Atare-i a ta față, că îndată
Te face s'o recunoscî. Dar dacă și nar puté-o
Acésta a mea privire, inima-mî ce ferbe
La a ta vedere imî spune cine escî.

Opimiu. Ți va
Spune așa dară, că eu ți sum inimic:
Și eu secur mă simțesc și destul de tare
Spre a-ți spune-o acésta și a nu avé témă. Ei bine
Fiind-că pe deplin mă cunoscî ascultă și răspunde.

Caiu. Voescî să mă trădezi înainte de timp?

Opimiu. Cel tare
Nu scie trăda, și eu sum tare.

Caiu. Și necredincios;
Și atare fiind tu, caută-ți ascultători
De un soiu cu tine.

Opimiu. Dacă nu dai ascultare
Decât urei plécă; dacă însă mai scump ți-e
Ca ura privată a patriei interes nalt
Opresce-te. Eu am venit aici să-ți vorbesc
Despre ea.

Caiu. Numai de a patriei interese vorbescî?

Opimiu. Numai.

Caiu. Te ascult dar.

Opimiu. Jură-mî linisce atențiune;

Caiu. Ți jur.

Opimiu. Intre noi, Roma ađi in dóue desbinată.
Tu liberă o dorescî, asemenea și eu.
Același ni-e scopul, numai mijlócele nu;
Și noi călcăm pe căi opuse, așa că una
De certe înșelătóre și trebuie'că duce
Nu la mântuire, ci la ruină. Care dară?
Care dintre noi e stricácios? Póte eu? Dar caută?
Și judecă. — Noi suntem aici, eu a senatului,
Tu a plebei apărator. Causa, pe carea
Stau eu să o apăr, e tot aceeași causă,
Pentru carea pe Fove 'l auđiseră odată
Ai noștri părinți tunând de pe stânca tarpeă
Pentru carea luptară Fabrițiu Cincinat,
Papiriu, Camil și mai mult deésca, decât
Omenésca înțelepciune a lui Fabiu și Scipione,
Și in urmă toți aceia, ce la cer ridicară
Poterea romană, și făcură să se nască
Intre barbari credința, că s'ar fi coborit
A cerescilor conciliu aice pe pământ,
Și că ar șede și vorbi, și ar guverna lumea
In senatul roman. — Étă decî partita
De carea m'am legat eu, ca cetățén roman,
A înțelepților și-a deilor partită e acésta.
Pe care o ai ales tu? — Ai ales pe acea . . .
Nu-ți incrunta fruntea, nu te turbura:
Observă jurământul teu dat, tu ai ales
Pe aceia a revoltei, a furórei civile.

A acelei furóre, ce între tumulturile
Muntelui sacru, făcu odinióră să nască
A Romei eternă rușine, tribunatul.
Étă drumul pe care tu calci, și cari esemplare
Strălucite ți alegi tu in a ta carieră?
Pe un Ficiniu, pe un Terentul, pe un Treboniu
Pe un Genuțiu, pe un Canulei, pe un Rabulei,
Și acea turmă de Rutilii, de Icili și Petili.
Tóte suflete de blastém de rușine pentru
Marele nume roman.

Caiu. Și Opimiu cutéză
Cu acești vili a mă asemena pe mine pe un Gracch?
Pe mine? . . .

Opimiu. Lucri contra onórei, pécătuind,
Contra jurământului. Tu trebuie și o pretind
Să me ascultî și să tacî. Ér când va fi timpul
Vei răspunde. — Nu, eu cu așa vila turmă, nu te
Asémén. Ómeni au fost aceia, ce trăiau
Din lucrări neonesté și din negre crime,
Ce tot mereu protestând de-a veghia asupra
Sacrelor interese a plebei fură ántăia
Ruină a poporului, și făceau din dēnsul.
Instrument pentru perversele lor scopuri.
Tu mărețe nepóte a mai marelui Scipione
Și fiu a Corneliei, tu ai un suflet nobil
Generos și demn de inalta ta origine.
Tu iubescî poporul, o vėd, o recunosc,
Nu pentru tine însuți, ci pentru el. Dar ce
Lucrare străină și rea făcură acei blăstemați,
Ce și tu să n'o fi făcut, și încă cu mai multă daună?
Tu a celor mișei rađem etern, tu ce cutezi tóte;
Tu ce pururea aduci neînțelegeri și ce póte
Și mai înfricoșat ai fi de nu te aș opri eu?

Caiu. Terminat'ai?

Opimiu. Incă nu. Stai in linisce și nu
Intrerumpe cuvintele mele. Vei puté apoi
Răspunde cât și ce vei voi. — Eu aice nu voesc
Să înșir unul câte unul efectele acelor
Plebeșite nebune, și cum prin ele a rămas
Batjocurită și umilită suprema
Maiestate a senatului. Nu voi să-ți spun
Din cari mână ai luat și in cari ai incredințat
Cântariul Astreei. Eu tac mai departe
De scandale fecundele și de tumulturi plinele
Tale calende. Tac dreptul sacru și august
De cetățén roman, umilit in intréga
Italiă. Și inaintea cui? Naintea unor ómenî
Ce și astăđi pórtă semnele lanțelor noastre.
Eu despre tóte acestea nu voi să-ți vorbesc.
Dar pot eu tăcé, pe cel mai funest din a tale
Deliriuri? Vréu să đic legea „Agrariă“, acest
Etern și dureros isvor de neînțelegeri
Și lupte civile, și ce póte într'o diuă
Are să ducă la mormént romana libertate.
Și tu furiose, din somnul in care era ingropată
Inviași din nou acésta fatală lege!
Și lingușindu-te cu ea plebei, ce tot deama

Se plânge și nici-când nu se indestulesce, tu
Pentru ea te făcuși inamic a păcei publice?
Pentru plebe? și nu te inspăimântă nici fatul,
Ba chiar nice infamia lui Genuțiu a lui
Meliu, a lui Viscelin, precedesorii tăi.
Intr'o întreprindere așa scelerată? Dară ce
Vorbesc eu de acésta? Fratele tēu Tiberiu
Pentru ce a cădūt?

Caiu. Pentru că senatul s'a
Făcut carneficele celor drepti.

Opimiu. Pedepsitorul

Celor vinovați e senatul. Cu toate acestea
Nici când o cauză mai scelerată n'a avut un
Mai pur apărător. Da: virtutea apăra
Nedreptatea; dar totuși a cădūt. Și atunci
S'a manifestat chiar că deii erau toți contra
Romei conjurați, de ore ce și singurul ins
Ce putea face dréptă o cauză așa nedréptă,
Și merita ertare, fu străpuns și dēnsul
De a ceriului fulger. După un astfel de exemplu
Ce mai preținți tu, o neprevădătoriule?
Ce sperî? De ce ai lăsat a Cartaginei țermuri?
La ce ai venit aici? Sē susșini contra senatului,
Contra ceriului, contra mea proscrisele tale
Nebunii tribuniție? Te înșeli. E stabilit
Că au să pără a tale legi. Ba și tu însuți
Vei peri, de te vei opune: eu 's cel ce ți-o spun.
Dacă de a ta vieță nu-ți pasă, pēsă-ți dar barem
De al tēu renume, pēsă-ți de Roma, ce-o iubesci.
Și ce altă dată sē va vedea de sänge
Civil înroșită, dacă nu-ți vini in fire.
Acésta me mișcă și nimic alt ceva sē-ți vorbesc.
Acum după ce deschis cunosc al meu cuget,
Fă ca eu asemenea sē cunosc pe al teu. Vorbesce!

Caiu. Oratoriule al senatului și a superbilor,
Avuți și răuvoitori, ce nobili sē numesc,
Voesci tu un răspuns? Eu ți-l voi da și pe scurt. —
Te aud cuvântând de patriă. Nu te mai întreb
Dacă ai vreuna și decă o meriți, când pentru tine
Senatul e tot, poporul nimic. Ți spun numai
Că acea e a mea patriă, ce-i basată pe popor.
Place-le deilor a senatului cauză?
Lui Gracch îi place cauza poporului.
Și voesci s'o sci pentru ce? Pentru că aroganța,
Superbia, mânia, ura, avariția
Și totă falangea vițelor și crimelor
E a vōstră totă întrégă; și a sta nu pōte
Cu o așa vilă companiă libertatea și
Publica bunăstare. Dar nu voesc cu tine
Sē perd timp și cuvinte. — Tu esci nobil,
Tu esci un adevărat patriciu și nu mă pricepi.
Nu-mi aduce înainte pe Camili și pe Fabriți;
Imită-i mai bine: și îndată mă vei vedé
Aruncându-mē la picioare-ți și adorându-te.
Încât pentru a mele legi, ce nedrepte le numesci
Tu ca senator, ca consul, ca om de partită
Jude drept nu poți sē fi. A nobililor

Tirăniă geme in contra lor; și acésta mă face
Sē cred cu atât mai tare că 's de lipsă, drepte și sante.

Opimiu. Alt răspuns nu voesci sē-mi dai?

Caiu. Acesta singur
E demn de tine.

Opimiu. Și nu grigesci de al meu consiliu?

Caiu. Consiliul unui inamic e trădare.

Opimiu. Ei bine

Dacă disprețuesci cuvintele, vei avé fapte.

Caiu. Da, ca cele a lui Nasica, a ucigătoriului
Fratelui meu. Esci demn sē-lū imitez.

Opimiu. Eu tac.

Caiu. Și tăcēnd ai vorbit.

Opimiu. Naintea întregii Rome,
Pe scurt voi vorbi mai chiar.

Caiu. Și mai chiare

Răspunsuri vei avé.

Opimiu. Le om auđi.

Caiu. Sē sperăm.

Scena 5.

Drusu si precedentii.

Drusu. Consule... eu vin aducēndu-ți o noutate,
Ce-a pune pe toți in măchnire... 'mī lipsesce vōcea
Spre trista istorisire... Tu ai pierdut o Caié
Un ilustru coleg, și Roma pe ăntăiul
Sēu cetățan. Emilian și-a dat sufletul.

Opimiu. Dei puternici! Ce spunî?

Drusu. Un trist adevēr.

Din toate părțile observă cum poporul
Alérgă într'acolo in grupe. Alta nu auđi
Pe strade decăt vaete și plānsuri profunde
De pietate. Unul plânge in dēnsul pe al sēu
Protector altul pe al sēu tată sēu pe al sēu amic;
Toți pe al patriei rađem; și pentru a-ți spune toate,
Sunt mulți ce șoptind răspādesc vōcea
Unei morți violente.

Opimiu. Oh ceriule! Ce aud?

Caiu. (in sine). Ce suspect infiorător!

Drusu. Étă Cornelia.

Fața ei turburată ne spune in destul
Că tristul fapt e și ei cunoscūt.

Scena 6.

Cornelia si precedentii.

Corn. Fiule

Ți aduc o tristă scire. Al teu cumnat numai
Respiră.

Caiu. Oh mamă!...

Corn. De ce mă trađi in parte?

Ce ai fiule? Tu tremuri! Ce ți s'a întēmplat?
Spune-mi, Te rog ce ai?

Caiu. Drusu istorisescé

Lucruri ce mă inspăimēntă. Mergă, alérgă,
Veđi, observă, te informcăză. Inima-mi sē sfășiă
De un suspect crudel.

Corn. Vorbesce, esplică-te...
Caiu. Nu o pot aici. Dar! sboră și de la cel espirat
 Nu te îndepărta pânice nu ajung și eu. Io îndată
 Te voi urma.

Corn. Inima-mi tremură.

Scena 7.

Opimiu, Drusu, Caiu.

Opimiu. (cătră Drusu). Observat'ai?
Drusu. Observat.
Opimiu. Veđut'ai acea paliđime?
Drusu. Veđut.
Opimiu. Acea paliđime, acea furóre, acea vorbire
 Ascunsă și de o parte mă asigură că un mare
 Secret se ascunde aci. Vino după mine.

Scena 8.

Caiu apoi Fulviu.

Caiu. Am infernul in inimă. Disele lui Fulviu
 Mi revin toate in memoriă, ca tot atâtea
 Săgete de foc. — Ah ajungî la timp. Vorbesce
 Om perfid, blăstămat. Emilian zace in
 Brațele morți asasinat. Cine l'a ucis?
Fulviu. Ce pe mine mă întrebî?
Caiu. Da pe tine, ce-mi vorbeai
 Odinióră in un mod de a mă face sigur,
 Că tu însuți esci al lui asasin. Vorbesce
 Așa dară mișelule, vorbesce.
Fulviu. Dacă atâta
 Ți stă la inimă a acestuia perire,
 Orî tu nu mai esci Gracch, orî tu esci in delir.
 Ar datori un Gracch mai multă laudă și mai
 Multă recunoscință generosului curagiu,
 Ce-a lipsit patria de un sugrumător și pe el
 De un inamic.
Caiu. Tu l'ai ucis dară.
Fulviu. De ce mă cerci
 Nerecunoscătoriule? Al têu onor stă in periclu;
 Libertatea se clatină; Roma i pusă in lanțuri
 De un senat rău voitor; la mórte infamă
 Impinge pe al teu frate un Scipione, un altul
 Amerință scumpele tale țile; o lovitură
 Resolută și marinimósă asigură
 Partitei tale victoria, și ție-ți mântuesce
 Vięta și renumele; rěsbună poporul;
 Liniscesce umbra frățescă: și încă te vaeți?
 Și mă numesci asasin? Mergî, ți-o repețesc,
 Orî tu numai esci Gracch, orî tu esci in delir.
Caiu. Acuma te cunosc barbare! și tu servesci
 Causei mele cu crime și delicturi?
Fulviu. Și acele
 Ale superbului pe care l'am estins și pe care tu-l
 Plăngî, le-ai uitat deja! Nu-ți mai aducî a minte
 De lucrarea acestui destructor crudel, de
 Fomea Numanției, lucrare ce innegresce

Al nostru nume și-l face odios intregiei lumî?
 Uitat'ai a Luției patru sute copilași
 Trădați și redăruiți părinților cu,
 Mănile ciontite și sângeróse? Întrébă
 Cartaginea; pe ale sale țermuri caută
 Infloratele întreprinderi a acestui sugător
 De sânge. La plânsorile, la strigătele,
 La neauđitul masacru de o sută și mai multe
 Mii de nefericiți, unii legați cu ștrėngul, alții
 Puși in fiere, alții dați văpăiei focului
 Fără distincțiune de secs și de etate,
 Infiorat mă mir cum nu s'a deschis pământul.
 Erau popóre barbare, erau inimice;
 Dar neputincióse, desarmate, și cu lacrimi
 Cereau de la ai noștri ertare: și totuși romana
 Virtute comandă de a erta celor invinși,
 Și-a supune numai pe cei superbî. — Dar ce ămbli
 Cercând eu a acestuia crime de din afară?
 Dacă sêrmăna plebe suspină încă și astăđi
 După o singură bucată de pământ unde se-și pună
 A sale óse in pace; decă înțelepta lege
 Ce-i dă un patrimoniu așa de mic și ce a fost
 Întărită chiar și cu sângele fratelui têu,
 Încă și-acum remâne făr de efect și deșertă
 Cine-a dejudecat'o. Cine a oprit și făcut ca
 Să nu considere libera judecată
 A celor trei aleși pentru redarea pământurilor
 Usurpate? In fine cine a đis in publica
 Adunare dréptă și folositoare mórtea
 Fratelui teu? Emilian. Și aduți aminte Caiu,
 De cuvintele ce in acel moment in a plebei
 Presința le fulgerară a tale buze. Eu le am
 Repuse cu respect in al meu suflet. „E de lipsă,
 Țiceai, e de lipsă a da morți pe acel tiran.“
 Le-am indeplinit și mă chiamî asasin? Dacă
 E o crimă acesta: asasin esci tu. A ta a fost
 Sentința, a ta este și crima. Amic și orb
 Eu n'am făcut, de cât te-am ascultat

Caiu. Al meu amic
 Tu scelerate? Eu nu-s nici când a tâlharilor
 Amic, nu, nici odată. Fulgerul trăsnescă,
 Și nimicescă pe acei ómenî, ce prin mijlóce
 Mărșave aducând libertate, aduc catene,
 Și ce fac libertatea infamă și crudelă
 Mai mult ca șerbitutea. Nu spune, neomule,
 Nu spune că sentința e a mea. Eu l'voiam
 Estins, dar prin securea justiției inalte
 Poporale, prin aceea, cu care se va tăia
 Al teu cap mișel. Tu ai făcut-o pré mare
 Rușine renumelui meu, și de aceia ai să tremurî.
Fulviu. Sfârșesce cu vătēmările; fi bun sfârșesce.
 Fie dréptă séu nedréptă acéstă a mea lucrare,
 Tu adună in tăcere fruptele lovitorei mele.
 Nu mă face să mai continuez.

Caiu. Și ce mi-ai spune?

Fulviu. Ce pân' acum am tăcut.

Caiu. Ce? Póte alte pferđani?

- Fulviu.** Nu sciu.
- Caiu.** Nu scii? Inghiăț de grôză și nici nu Cutez să te mai întreb.
- Fulviu.** Și bine faci.
- Caiu.** Ce ăci?
- Fulviu.** Nimic.
- Caiu.** Acel cuvânt 'mă taiă inima. Ah ce fulger Inspăimântător 'mă săgătă cugetul! Ai tu și Complici?
- Fulviu.** Da.
- Caiu.** Pe cine?
- Fulviu.** Nu mă întreba nefericite.
- Caiu.** Voesc s'o sciu.
- Fulviu.** Ai grije, te vei căi.
- Caiu.** Nu, spune-mi.
- Fulviu.** O voesci? . . . Intrăbă . . . pe, pe a ta soră.

*Scena 9.***Caiu** singur.

Ce? pe a mea soră!

Și-a ucis sora mea pe al seu bărbat? Oh ce fapt
Ne mai auđit! Oh nepătatul nume al Gracchilor
Devenit acum infam! Infam? Eu simț la această
Ideiă redicându-mi-se peri în cap. Ore unde
Să me ascund? Cum să spăl de pe desonorata-mă
Frunte această rușine? Ce am de făcut? — O voce
Infiorătoare, 'mă dice din lăintru, mi strigă:
Mergi, alergă, ucide pe blăstămata soră. —
Teribilă voce, a onorei trădate
A familiei mele, te ascult. Ceri de la mine
Sânge, sânge vei avea: 'ți dau al meu jurământ.

ACTUL III.

*Scena 1.***Cornelia, Licinia și Caiu.**

- Corn.** Fiule, incete-ți furôrea; rentornă la tine
O scumpul meu fiu pentru a ăeilor iubire. Respectă
Dorerea unei mame și-a sociei tale,
Ce de plâns, privesce-o, tătă să topesce.
Nu fugi departe de aceste brație:
Privesce-mă crudele: eu sum cea ce te rógă.
- Caiu.** Oh mamă!
- Corn.** Nu, nu răspunde așa crunt, o fiule,
Eu nu voin să cer ertare pentru a ta rea soră . . .
- Caiu.** Nu-mă mai vorbi, te rog de acel monstru! O furiă
Ca acea nu-i a mea soră! . . . Pentru-ce mi-ai răpit
Din mână pumnalul, ce deja de tot intrase
In perfidele ei vine! . . . Oh! fi bună fă-l acum să
Intre intr'ale mele: străpunge-mă.
- Corn.** Fi mai cu sânge
Rece! Faptul nefast încă nu-i cunoscut,
Lumei: căința ei, grôza crimei sale ne-o au
Descoperit'o mai mult ca tôte marcele crimei.
Ea e încă ascunsă; și pedepsindu-o o faci
Cunoscută, și pe al teu nume tipăresci tu
Insu-ți infamia! Altfel, cređi tu că acesta

Al meu braț nu scie manua pumnalul
Și infige, când cere onorul chiar in sinul
Proprilor mei fii? Eu am aici in lăintru
Dacă nu o scii încă, o inimă mai mândră
Mai superbă ca a ta. Dar acest cap fiule
Acesta al meu cap e mai serin, și cu mai multă
Precugetare scie să domnescă asupra mâniei,
Și să o indrepte spre a sa țintă. Te rog deci
Să nu mai disputăm ci ascultă a mea voce;
Căci acum alta e fața lucrurilor și altele
Au să ne fie și cugetele. — Ora să apropiă
A adunării populare. Reunit e acum
In templul Bellonei afurisitul senat.
Și in acel antru de crime și răsbunări, ce se
Conjură? A ta mörte. Timpul e prețios,
Și trebuie să-l petrecem, nu in vaete ci in lucrări.
Adună-ți dar virtutea și întăresce-ți peptul.
Mai mult de cât vięta 'ți recomand onorea
Și patria. Mergi fiule, și ori-care va fi al teu
Destin, să nu te compromiți pe tine,
Nici pe mine pe-a ta mamă. —

- Licinia.** Oh eu nefericită!
- Corn.** Pricep fică al teu gemet; dar el nu se cuvine
Sociei unui Gracch, nu unei femei romane.
- Licinia.** Dacă romana virtute nu suferă plânsuri,
Dacă im comandă, să innec natura și
Să-mă tradez de socia pia-mă datorință;
'Mă pare rău fôrte că m'am născut romană.
Pe tine a mele lacrimi, pe mine mă intristeză,
Mamă, a ta virtute superbă. Te pot eu ore
Vedé incuragiându-ți la mörte pe al têu fiu,
Pe această cea mai scumpă parte a inimei mele
Pot eu să ved această și de plâns să nu mă topesc?
- Corn.** Voesci, dör ca Cornelia să deia consiliă vile?
Voesci tu, ca ea . . . ?
- Licinia.** Să fie mamă: alt ceva nu doresc.
Este ore mai sublim, este mai sacru, nume
Mai scump pe pământ, ca numele de mamă?
Dăruiță de cer cu trei născuți, patrița furôre
Nimici pe ăntăiul; celălalt a stirpei tale
Strălucire o intină, cu o crimă ne auđită;
Al treilea it mai rămâne; și încă și pe acesta
Îl impingi pe a morți cale, dorind in ăst mod
Numai supărări dureri nefericiri? Ah! și această
Mamă, numesci tu virtute? Vai pentru sacra
Și iubita cenușă a ucisului têu fiu, te rog,
Mântuesce aceluia un frate și mie un bărbat,
O dulcătă pentru tristele și tărđiele tale
Đile veduvesci, o speranță pentru Roma.
Er tu schimbă odorul meu, ah schimbă-ți propusul
Neegal in putere și in fortună nu lupta in
Contra destinului; și fără scop nu espune,
A ta vięta in această arenă. Scii de ce sânge-i
Colorită și prin ce mână! Ah ăeilor! Tu scii
Că setöse-s și de al têu sânge tot acelea
Mâni crunte, din nou și-au ascuțit pumnalul
Spre al infige intr'al têu pept. Nu le merge

In față, nu-ți oferi tu însuși din propria
Voință al tău pept crudelor lor lovituri.
Ah nu reduce te conjur, pe a ta consortă,
Ca vagabundă să ămble pe-a le Tibrului ripe,
Și să roge unșile de-ai reda al tău cadavru!

Caiu. Oh tu pe a cărei buze am secerat ăntăia
Sărutare divină de amor, și ce-ai avut
Primele și vei ave și ultimele palpitări
Ale inimei mele, nu asalta cu lacrimile
Tale a mea tărie, nici contra onorei mele
De-ți sunt scump, nu conspira cu a tale suspinuri!
Pe destul sunt eu invins și străpuns de o dorere
Mai crudelă mai justă; de o dorere ce...
Dar ce-mi ajută? Infamia a cădută pe al meu nume
Și eu îmi urăsc viața.

Licina. Ah eu nefericita!

Caiu. Curagiu, scumpă Licino, aibi inimă, simțiri,
Și cugete mai drepte. Dacă e otărit
In cer ca acesta să fie cea din urmă a ăilelor
Mele nefericite, de la tine nu doare un
Tribut de lacrimi și de suspine: acesta
Mi-ar face o umbră durerosă între cei morți.
Doresc numai să mă iubesc și să mă ai viu
In scumpul nostru fiu; adesea să-l aduci tu
De mână la al meu mormânt și să-l inveși
A respândi flori pe el și a chiama cu vócea
Sa copilărescă a tatălui său umbră.
Esulta-va in urna-și și reinvia-va
Cenușa mea pentru a vóstră pietate.
Și tu atunci a tatălui său nefericiri îi spune,
Ca astfel din ele să invețe virtute.
Istorisește-i cum mi-am iubit eu patria, și cum
Morii pentru dēnsa. Nu uita să-i spună că am avut
Un frate ilustru și că și el să ucise
Pentru aceeași cauză nobilă glorioasă.
Dară te rog nu-i spune, că am avut și o soră;
Nu-i spune că in a Gracchilor casă intrară
Crime infiorătoare, și... nerēsbunate.

Cornu. Oh fiule! Pentru ce încerci cu memorii așa
Crunte al meu curagiu? Ce voesci tu dară?
A constringe și pe a ta mamă să se dejosescă
Să plângă? Ei bine... crudele... ai invins. Vēđut'am
A Tiberiului meu trup sfășiat; intr'aceste
Brațe l'am strins: i-am spălat ranele cu aceste
Măni; le-am sărutat: nu am plāns. Da fără de plāns
Am privit sfășierea unui odor atât de scump.
Dar la tristul cuget a batjocurei stirpei mele,
Pleopa-mi nu mai resistă și inima-mi să încă in lacrimi.

Scena 2.

(Un strigător public vine cu un decret a mână, il acată de o colónă; po-
porul avid il cetesce. Un cetățan după ce la vēđut merge iute la Gracch,
cufundat in dorere, il trage de mantel și-i ăice:)

Cetățan Gracche, Gracche, un decret al senatului; nu-l veđi?
Apropiă-te de-l cetesce.

Caiu. (merge să-l cetescă), „Să să inrigescă
Consiliu ca republica să nu sufere vr'o
Daună“.

Cetățan. Aibi grijă, sermane aibi grijă
Acel decret póte a fi fatal vieței tale.

Licina. Ah! ce aud?

Caiu. Il vēđ, și-ți mulțămesc
Bunule cetățene. Tu de nu mă inșel esci
Quintiliu.

Cetățan. (stringându-l de mână.) Al tău amic. Nu perde curagiul

Cornu. Intórce-te fiule, in mijlocul intregului ((sē retrage)-
Poporu inainteză spre această parte Opimiu.
Destéptă-te, timpul de a fi cu inimă a ajuns.

Caiu. Mergă nu te teme.

Cornu. Adă mână incóce.

Caiu. Etă-o;

Veđi de tremură.

Cornu. Nu, ea nu tremură: e aceea
A fiului meu; și-mi spune că tu scii, că nainte
De a trăda al tău onor e mai bine a mori.
Sunt liniscită.

Caiu. Licinio... rămăni... sănătósă...

Imbrățișeză-mē... Déca astă imbrățișare...

Dacă destinul... Ajută o mamă pe astă sermană:

Ea deja-și perde simțurile. Salutare.

Aibi grigiă de a mea soțiă și de al meu fiu.

(Cornelia sē retrage, susținēnd pe Licinia, ce sē clatină; intr'acea Caiu
mergēnd dinaintea statuei tatălui său, ăice:)

Oh tu, ce mut imi vorbesci din acest marmor,
Neinvinse al meu părinte, te pricep, te oiul mulțami.
Oră liberă va fi astăđi Roma, oră in scurt timp
Umbră gólă, și eu te-oiul imbrăcisia.

Scena 3.

(Opimiu precedat de lectori, și urmat de senatori; Drusu și ceialăți tri-
bun; Fulviu între poporul ce să adună din tóte părțile și Caiu).

Opimiu. Romanilor

A poporului bunăstare acum e in periclu:
Doresc să vē vorbesc.

Poporul. Sē auđim.

Opimiu. (de pe tribună) Normele

Divine de dreptate, inalta strălucire

A magistraturilor, gloriosul nume

De cetățan roman, ce nu are sēmen

In intréga lume; sacrele legături, de unde

Și-au securitatea tóte substanțele; in fine

Conservătórea fie-cărui stat, vrēu să ăic

Concordia civilă, jac prin nisce nóue

Legi funeste vātemate de mórte, și tóte

Cer reparațiune. Inalt mi-e obiectul

Dară așa de mare e dorerea ce inundă

A mea inimă, că réu vor coresponde mărimei

Argumentului cuvintele mele. Mai mult

Decăt a vē vorbi sum preparat a plānge,

O quiritilor. Și intr'adevēr cine măcar și

Dintre barbari și-ar putē reține plānsul

Cugetānd la cădórea celui mai mare

Dintre Romani? Marele, dreptul, neinvinsul

Scipione, Emilian, s'a stins de pe lume, și cu el

S'a stins a Romei strălucire. Și de am putē

Sci tu barem că ore a Țeilor mână séu a
SceleraȚilor a fost ceea ce ne-a lipsit de-o așa
PreȚiosă persónă....

Fulviu. Consule, tu prea departe
Mergî de la al tîu propus: reintórna la obiect.

Poporul. La obiect, la obiect.

Opimiu. Eu pré bine observ
Ca singura memoriă a eroului expirat
Face pe unîi sê tremure; dară trebuind eu
Sê vê vorbesc aici de nisce legî nedrepte
Ce erau reprobate de acel just mai pre sus
De tóte mă dóre că-i stinsă vócea unui contrar
Asemenea, care trăind, aȚi ar fi patria
Mântuită, și ar amuȚi cel ce vré s'o ducă la

Perire. — Gracche unde esci? Fruntea Ți-o aréa,
De a tale legî vorbesc, dinaintea acestui
Popor de tine trădat. Tu ai scuturat
Anticele și venerandele tribunale
Ale Temei, și i-ai incredinȚat cãntariul
Celor trei sute ai tîi. Și ce fructe ai cules?
Ți-oi spune-o: eu deplina libertate a crimelor.
Și ce alta-i liber in Roma acum decât delictul?
Ai făcut cetățani romani (și acest nume
Insemnéză mai mult decât regi) pe cine?
Pe sclavi. Și câȚi? Milióne. Și spre ce scop?
Pentru ca sê te facă singurul tiran al sufragielor
Și apoi mai târȚiu a patriei tiran absolut.

(Va urma).

EducaȚiunea și instrucȚiunea copiilor nostrii in familiă și in scólă,

Studia social-pedagogic de I. Darius.

(Urmare).

Din cele ce s'au vorbit pãna aci despre educaȚiunea morală in genere și despre cultivarea virtuȚilor morale singulare, s'a putut vedé, că educaȚiunea morală ca atare este de cea mai mare insemnătate pentru adevérata desvoltare și perfecȚionare a copilului, mai mare chiar și decât insemnătatea celei intelectuale. „Stimez și admir pe omul invétat, Țice un renumit frances, dar mă Țin de omul social. S'a Țis inainte de noi, că mai mult ajungem prin inimă decât prin minte.“ Să mai ascultăm aci și frumósele cuvinte ale d-lui I. M. Riurén: „Fără indoială, educaȚiunea fizică și educaȚiunea intelectuală sunt mari și preȚiose bunuri, insă fără educaȚiunea morală, sunt pentru om acea ce tesasurele și corónele fură pentru Neroni și DomiȚiani. Omul invétat, in adevér, e admirat, insă nu și stimat, decât in educaȚiunea lui îi va lipsi acea parte, ce sê numesce educaȚiunea morală.“ EducaȚiunea morală dară cu drept cuvént o am numit culmea și coróna intregei educaȚiuni.

Buna și armonica intrebuinȚare a educaȚiunei fizice, intelectuale și morale forméză intreita baptesmă a omului social, ducéndu-l la gradul cel mai inalt de acea perfecȚiune, de care e susceptibil omul, la virtutea supremă; precum și réua intrebuinȚare produce viȚiul, ce degradéză pe om pãna la dobitocie.

Inainte de a trece la arătarea modului cum sê face educaȚiunea și instrucȚiunea copiilor nostri in familiă și in scólă, fie-mi permis a mai vorbi încã câteva cuvinte despre educaȚiune cu privire la etate și câte-va de nou cu privire la sexe.

EducaȚiunea copilului pãna prin al 9-lea an nu represintă nici o diferinȚă caracteristică față de a copilei, pentru-că timpul de pãna aci a fost consacrat mai mult impregiurării de a primi impresiuni din afară, decât a reflecta in lãuntrul séu. Inșã din al 9-lea an incolo copilul cuprinde lucrurile din afară cu mai multă tãriă și esactitate; și forméză mai ușor noȚiuni despre lucruri, fie și abstrase chiar pe când copila sê ocupă mai mult cu lucrurile ce stau mai aprópe de ea, din care causă mintea ei nici nu sê póte ridica la acea maturitate, la care póte ajunge copilul.

Copilul primesce impresiunile din afară nu numai cu mai multă tãriă și esactitate, ci și cu mai mare independinȚă, afară de acea sê arată fórté neastémpérat in lucrările sale și resistă cu mai multă energie greutăȚilor și intémplãrilor, cari nu corespund cu voia lui, scurt: el arată mai multă seriozitate și perseveranȚă in lucrările sale, pe când copila din potrivă e mai aședată, suferé séu rabdă mai mult, sê acomodéză mai ușor impregiurãrilor și e dominată mai mult de semȚimente și afecte. Din alt punct de vedere inșã desvoltarea copilei propășesce cu mult mai iute ca a copilului. De aci resultă că pãna printr'al 9-lea an principiile și mijlócele de educaȚiune pot fi tot acelea la ambele sexe, de aci incolo inșã ele divergéză intre sine tot mai mult, in raport cu inaintarea in etate.

Acéstã diverginȚă atãrnă mai mult de aplicãrile și insușirile naturale cum și de misiunea și chemarea ce o au ambele sexe in viaȚă.

Acum să privim puțin mai deaprópe pe copil de la etatea de 9 ani și pãna la etatea matură, când adevér el a devenit bărbat și astfel aprópe cu totul emancipat de sub tutela acelora, cari erau chemaȚi a sê ingriji de desvoltarea și perfecȚionarea sa; adevér liber și apt de a sê conduce singur in drumul vieȚii.

In raportul cu care sê desvóltă la copil puterile fizice cu simȚul puterii musculare, vine periodul juvenalității (adolescenȚiei). Periodul acesta l'am puté numi cu profesorul Suess, idealul eroic al copilului, din motivul, că copilul in periodul acesta iubescé mai mult a sê ocupa cu invétarea de rost a unor poeme istorice eroice și a unor legende și balade. Ii place a ceti: „robinsoniade,“ „o mie și una de noȚi“ și alte lucruri, cari sunt in stare a-i încãlȚi fantasia. Și cu cât durezá mai mult periodul, cu atãt sê desvóltă mai bine in el cultul idealului eroic, care îi oferă un prospect de virtuȚile cele mai frumóse pentru etatea mai inaintată a lui, precum sunt: stima de sine, curagiul, generositatea ș. a.

Este inșã ceva caracteristic in etatea acéstã, că o singurã lovitură a uneia din virtuȚile, care constituesc idealul lui

eroic, e în stare să-l facă a o părăsi la moment. Periodul acesta durează cam până prin al 18-lea an.

Dela etatea acesta copilul se schimbă în expresiunile și manierile sale. Pe de altă parte până aci obiectul ce-l pre-ocupa mai mult era lumea de afară, de aci încolo însă el face reflexiuni mai mult asupra lumii sale interne, asupra acelei lumii, care până aci îi era cu totul neșcunoscută.

Cu modul acesta copilul a trecut în altă fază, în faza idealului romantic. Acesta este periodul cel mai plăcut din viața omului, este timpul, în care visurile copilăriei încep a se ilumina de primele rase ale maturității și libertății. Și cu cât ține mai mult acest period, cu atât se dezvoltă mai mult în spiritul lui aceea intimitate a simțului, care formeză mai târziu baza vieții familiare și sociale.

De ore-ce copilul are de a se lupta cu mai multe și mai mari greutăți și necasuri în viață, de cât copila, de aceea e de lipsă, ca încă de timpuriu să se supună la o disciplină mai aspră. Și cu cât înainteză mai mult în etate, cu atât să i se ofere și un cerc mai mare de activitate și în care să se lase adese-orî numai singur să lucreze (arătându-i-se din când în când numai direcțiunea), ca așa să capete tot mai mult indemn și interes spre lucru, și curagiu și să potă învinge mai ușor orî-ce pedecă, ce i s'ar opune în calea vieții. Pe de altă parte trebuie reținut cu serioșitate și perseverență de la renitență și alte patimi urite, cari orî când au fost o lepră a dezvoltării naturale și adevărate a omului.

Acum a sosit timpul să amintim ceva și despre copilă. Copilul, este știut, după-ce ese de sub influința familiei și a școlii, intră în lumea mare sau în societate, pe când copila de la natură e destinată a rămâne mai mult în casă, în cercul familiei și a lucra în sânul ei.

Este însă un fapt deja constatat de experiență și confirmat de pedagogii cei mai iluștri ai timpului modern, că educațiunea copilei (sau a femeiei) este și trebuie să fie cu mult mai interesantă și făcută cu mai mare îngrijire și precauțiune, ca a copilului (sau a bărbatului), pentru-că educațiunea acestuia este mai tot-dé-una faptă aceeaia. Geniul renumitului Fénelon a dictat aceste frumoșe cuvinte: că fără femei și respective fără o bună educațiune a lor, binele și fericirea nu sunt cu puțință, că ele derimă sau zidesc casele, că ele regulăză afacerile casnice și că prin urmare ele hotăresc orî-ce, ceea ce atinge genul omenesc.

Fiind dară educațiunea copilelor de cea mai mare însemnătate pentru înaintarea și perfecțiunea genului omenesc și tot de odată fiind ele de la natură mai delicate, mai blânde și mai simțitoare, este de lipsă ca aceea să se facă cu mai mare îngrijire și să se tracteze cu mai multă cruțare și buna voință. Dela etatea de 10 ani în sus să se deprindă tot mai mult cu lucrurile din viața casnică, unde are să rămână și să lucreze încă câțiva ani alături cu mamă-sa și unde mai târziu, după ce iș va lua un soț, să lucreze și să conducă apoi singură afacerile casnice și singură să facă educațiunea copiilașilor, ce îi va da D-șeu.

Cu crescerea bună și cu introducerea copilei în cercurile și referințele sociale este chemată în prima liniă, muma. Chemarea acesta a mumei e cea mai nobilă și mai sănătă din lume.

Până aci m'am încercat a aminti într'un mod general

și aforistic, tot ce am creșut a fi mai important în educațiune și prin urmare tot ce ar fi de lipsă să pricepă, să știe și să facă adevăratul educator al copiilor în educațiunea lor până la etatea matură, când omul devine liber și apt de a se conduce singur în drumul vieții; o cestiune după mine pe cât de sublimă și de frumoșă, pe atât de mare și importantă și care ar trebui să devină o cestiune de ți în toate cercurile societății noastre românesce și cât mai curând resolvită și acest rezultat pus la moment în lucrare, spre a pută aduce fructul dorit.

B. Cum se face educațiunea și instrucțiunea copiilor noștri în familiă și în școlă.

Am ăș'o de la început că educațiunea și instrucțiunea copiilor noștri atât în familiă cât și în școlă suferă mult, când de lepra nenteresării factorilor chemați a se îngriji de ea, când de ofica ignoranței, care e destul de întinsă în toate părțile societății noastre românesce. Impregiurarea asta tristă îmi facilitează apoi în cât-va rezolvirea temei de față în partea din urmă a ei prin aceea, că orî-cine dintre on. lectori studiiind cu destulă atențiune cele premerse despre idealul educațiunei și instrucțiunei în familiă și în școlă, pôte ușor afla și constata scăderile de care suferă ea în actualitate la noi. Educațiunea și instrucțiunea copiilor noștri cum se face ca aș'i, este încă foarte departe de a atinge, fie și numai în unele puncte idealul ei. Asta se va vedé și mai chiar din cele ce urmăză, deși mă voi mărgini numai pre lângă scăderile cele mai mari și mai reclamătoare de îndreptat:

I. Educațiunea și instrucțiunea în familiă.

a) Educațiunea și instrucțiunea copiilor la sate. A vorbi în termini cu totul nemulțămitori față de educațiunea ce și-o capetă copii noștri la sate mai ales în ceea ce privește tăria fizică și purtarea morală, ar însemna a nega un adevăr, ce-l observăm cu toții mai pe fie-care ți. Copilul de țaran este tot-dé-una viori, isteț, vigoros, suferă mult și adese-orî fără ai strica. Étă dar un șir de virtuți pre cari înzadar le vei căuta la copiii de la oraș și din familii înalte. Tăria morală i-o implântă țaranului în inima copilului cu mult mai bine de cât cum se întâmplă acesta la orașe. Să înțelege asta nu se pôte ascrie atât părinților, că ar urma vre-o sistemă anumită în privința acesta, ci mai mult instinctului lor natural și naturei însăși. Și are și aci apoi defectele sale, că se cresc d. e. în necurătență, în superștițiuni și credințe cu totul opuse hîgienei și religiunei noastre crestinesce, cu care are învățatoriul să se lupte apoi foarte mult în școlă și adese-orî fără vre-un succes îmbucurător. Așa d. e. cât nu trebuie să se năcăjască el cu un copil de țaran numai până îl familiariséză cu școlă și apoi ce e mai mult cât trebuie să se lupte până i-l pôte desbăra de credințele greșite din el, la acestea se cere adesea mai mult ca un apostol.

De o instrucțiune ore-care în familiă pe la sate afară de aceea ce i-o dă natura și mama într'un mod foarte defectuos, nici nu pôte fi vorba. Ba ce-i mai mult bagă în copil o frică și un dispreț ore-care față de școlă, unde micuțul lor copilaș are să-și capete lumina minței sale și însă-și puterea sa de viață. Cuvintele „lasă că te dau eu pe mâna dascălului, să mi te bată al naibi“, le aușim prea des resonând prin fa-

milia țaranului. După-ce, de silă de milă-și trimete copilul la școlă, apoi abea așteptă să se scape cât mai curând de ea, ca de o sarcină prea grea, fiind considerată ca o temniță, unde copilașul stă închis ca într'o temniță 8 sau 10 luni pe an, de la etatea de 6 ani și de ordinar până la 12 sau 15 ani. A avea mulți copii este mângâiere pentru țaran, căci creșterea lor, de pe la 4 ani în sus, costă adese-orî mai puțin ca folosul ce-l pôte aduce copilul în economia casnică și de câmp. Din cauza asta cei mai mulți părinți, când au mult de lucru la câmp, nici nu-și trimet copii regulat la școlă, de unde urmază că instrucțiunea lor în cazul acesta trebuie să sufere foarte mult. Afară de acesta cei mai mulți părinți și de cele mai multe orî desaprôbă cu indignațiune orî-ce reprimande și admonițiuni juste și corecte făcute copiilor în unele casuri din partea învățătorului. Până când familia și părinții nu vor conlucra mână în mână cu școlă și cu învățătorul la creșterea și instruirea copilului, până atunci desvoltarea și cultivarea lui e lipsită de suncul cel mai dulce și mai de lipsă, este lipsită de inasăi adevărata sa esistență. Pe de altă parte, cine nu scie cât rău provine ađi și din aceea impregiurare, că părinții în cele mai multe casuri desaprôbă cu totul modul, care-l purcede învățătorul la creșterea și instruirea ulterioară a copilului, ținându-se în același timp de chipul cum învățau bătrênii noștri carte. Nici n'a urmat copilul 4, 5 zile la școlă și părinții i-l și intrébă, că n'a învățat „credeul” și „milueste-mă D-șeule”. Învățătorul urmază o cale și părinții așteptă cu totul alta și pe calea asta cum șisei nu vom putea inainta nici odată, dacă nu vom da îndărăpt.

T t de aci provine apoi, că învățătorii noștri în prezent sunt prea puțin respectați și susținuți de părinții copiilor în specie și de popor în genere. Salarul învățătorului, dacă se scôte prin arunc deadreptul de la popor, apoi foarte rar se întâmplă, ca țaranul să se gândescă la aceea de ași solvi mica sa cvotă, de unde să se pôtă și bietul învățător susține de ađi pe mâne. De aceea nici nu e mirare, că cei mai mulți învățători ține școlă de un lucru secundar pentru el, căutându-și în acelaș timp traiul vieții sale și a familii sale în alte direcțiuni și din alte locuri cu totul opuse adevăratei căi, pre care pretinde școlă să mERGă învățătorul ei.

De multe-orî la concurs, când adecă au și țaranii de ași alege un învățător, nu-l aleg după calificațiunea lui adevărată, ci mai mult după interese particulare, după seducerii ôrbe, cari tot-dé-una au fost cu totul impededătoare educațiunei și instrucțiunei copiilor noștri de țaran. Pe de altă parte, dacă bietului învățător i-a succes în vr'un cas a se bucura de ôre-care stare materială bunisôră, apoi nu trece și în care să nu fie criticat și amărit, că aceea stare și-a făcut'o numai prin mâncătorii și jafuri de pe spinarea poporului.

A se pune cineva pe terenul de a descrie scăderile educațiunei și instrucțiunei copiilor noștri de țaran în familiă, este a scrie volume întregi și aci nu ne este scopul a face acesta, fără numai a le aminti în termeni generali, voi dice dară numai atâta că preste tot luând educațiunea și instrucțiunea copiilor noștri de țaran în familie sufere mult și prin urmare e prea departe de a fi corespundătoare cerințelor timpului în care trăim ađi.

(Finea va urma).

V A R I E T Ă Ţ Î.

Regele și călăul.

În o nôpte foarte întunecôsă din luna lui Decemvre a anului 1814, câtră dece ôre sêra, așa povestesc memoriile lui Beaumont Vassy, stetea sub portea cea mai apropiată de Mont-Royal a Tuileriilor, un valet al regelui Ludovic XVIII care se instituise de curând. Acest valet era unicul, care se bucurase pe timpul esilului de increderea regelui; el arunca, schimbând din când în când vr'o câteva cuvinte neînsemnate cu santinela postată la intrare, adese orî privirile sale înspre cheiu, care, de astă parte, se întinde până la Pont-neuf.

În fine o birjă frumusică dar cu caii slabi, precum era obiceiul pe acele timpuri, se opri dinaintea porții. Un om cobori din trasură, și se cocieriului incetinel vr'o câteva cuvinte la urechiă, care trase cu birja ceva mai încolo și se opri pe cheiu, apoi apucă spre intrarea palatului, unde ascepta valetul.

Noul venit era un hârbat de statură naltă cu spetele late și după tôte aparințele trecuse peste vârsta de cincizeci de ani; era îmbrăcat peste tot în negru, și învălit în o manta de aceeași colóre.

„Dta esci acela, pe care-l ascept?” întrebă valetul incetinel.

— Eu sum — răspuse sec, cel care venise.

„Urmază-mă” și se cel-lalt, și omul negru îl urmă.

Valetul merse cu el mai întâi în curtea Tuileriilor apoi îl duse în castel prin ușa cea dintâia din stînga, la care ajungeai urcând vr'o doue trepte și trecând prin un pridvor. Totul era liniscit în această parte a Tuileriilor și cu tôte că nôptea nu era prea înaintată, totuș se stinseseră deja tôte luminile

de partea acesta a vastului castel. Valetul arăta mereu calea omului cu mantaoa, care-l urma ca un automat. Urcă cu el scara principală, trecu cu el prin o sală lungă unde se preâmbiau în melancoliă santinelele casei regale și în fine îl duse în sus pe o scară largă, care era despărțită de sală numai prin uși înalte de sticlă. Ajunși la capătul acestei scări, unde era postat un gardist de corp, apucară pe un coridor, care era cam rău iluminat prin unele lămpi aședate ici-colea. Când ofițerii și gardiștii vEDURĂ trecând pe un om pe care nu-l pré cunosceau, și care afară de acesta își ascunsese fața cu pălăria ce și-o trăsese pe ochi, era cam surprinși; dar când observară că este introdus și condus de valetul, am putea dice, intim al regelui, nu se mai nelinisciră de el.

Sosit la capătul coridorului, despre care am menționat aici, intrară, valetul și insoțitorul său într'o anticameră incongiurată de lăviți: în care steteau servitorii și se vedeau doue uși mari. Valetul îl făcu omului în negru un semn, ca să se desbrace de mantaoa sa și apoi bātu el însuși linișor la una din uși, care fu deschisă de ofițerul de jurnă al gardei, o persoană, ce făcuse parte din emigrațiune. După câteva cuvinte rostite cu vocea năbușită, valetul rămase înapoi și lăsă pe necunoscutul să trecă în odaia, care se deschisese. Acesta, condus de ofițerul superior, trecu prin odaia. Acolo deosebi prin întinerie vre-o câteva uniforme cu țorțuri escarlate. Ofițerul se opri dinaintea unei uși, care am putea dice, că era ascunsă după o sculptură înaltă; nu bātu în ușa, ci șgiriă de ea. Ușa se întorse fără șgomot, în țîținele ei, fiind deschisă de o ființă cu totul nevisibilă în întunecime.

Era ușa cabinetului regal, ce se deschise astfel. Odaia

era luminată nu maide un candelabru cu trei brațe. Acesta stetea în un colț al cabinetului pe un scriitor de lemn alb, dinaintea căruia ședea un bătrân pe un fotoliu de piele. Acest bătrân era Ludovic XVIII. Doue persoane, pe care nu-i puteai distinge din cauza slabei luminii, steteau în o depărtare respectuoasă lângă scaunul regesc. Erau două amici din zile nefericite, care îl urmaseră pe rege la Milan, Varșovia și Hartwell și dinaintea cărora nu ținea nici un secret. Omul negru intru aceia fusese, cum am dice, impins în cabinet, și decă ar fi putut cineva să vedă fața sa mai bine, ar fi fost surprins de emoțiunea adencă a nefericitului.

„Ce-i” întrebese regele, când aușise, că se deschise ușa.
— Sire, étă omul! — răspuse cineva incetinel.

„Să vină mai aprópe, până dinaintea scaunului meu,” duse regele. Apoi luând candelaburul îl aședă așa, de cădu lumina pe fața omului, pe care îl scrută cu ochii câteva momente în deplină tăcere.

Omul sucombând unei mișcări săgetătoare era cu ochii plini de lacrimi. Și regele era emoționat, dar intern, în alt mod, neperceptibil.

„Nu te teme” duse după câte-va minute. Răspunde-mi apriat. Am trimis să te chieame, pentru ca să știu exact locul unde s'au înmormântat remășițele frate-meu, a regelui Ludovic XVI. Tu trebuie să-ști această mai bine de cât ori cine. Dar mai nainte aș voi să aflu din gura ta alte amănunturi. Nu te teme, ci răspunde ca cum ai răspunde unuia dintre ucenicii tăi.”

Asta era mai lesne de comandat de cât de executat. Vocea secă și intreruptă a regelui, cu tótă stăruința lui de a o domoli, inspăimântă pe acela, pe care ar fi trebuit să-l linișcescă.

„Unde ai fost,” întrebă Ludovic XVIII, când ajunse trăsura la loc.

— Eram jos la mașină.

„La câte ore era?”

— Dece ore cincispredece minute. Făcui unuia dintre călfle mele un semn ca să deschidă portiera căruței, Capet — regele să dete jos. Pardonati, pe acel timp să dicea Capet...
„Apoi, apoi?”

— Avea în mână o carte grósă, pe care o dete unui domn în o haină neagră și lungă, care se coborise după el din trăsura. Apoi recomandă pe acest om jandarmilor, cari îi conduseră. Mai în urmă am aflat că era un abate, dar am uitat numele său. Era mai emoționat și tremura mai tare de cât regele.

„Dar regele, cum era, linișcit?”

— Avea exteriorul obicnuit. Părul nu-i era în disordine. O Dumneșeu, par că-l ved în haina sa brună, în giletca sa albă în pantalonii săi serți și cu ciorapi albi. Calfele mele se apropiară de densusul pentru a-l desbrăca; el îi depărtă făcend cu mâna un semn imperativ. Apropiaudu-se de mașină, strigă către toboșarii cu vocea forte tare: „Incetați” și toboșarii încetară în primul moment, dar începură la un semn al capului lor éráș a bate tobele. Regele se supărase tare pentru această și borborosi vr'o câteva cuvinte. Intru aceia își liberase el singur grumazul și-și deschisese cămașa; când voiră să-i lege mâinile, deveni furios. „Cum, mâni legate, mie” exclamă el. Devenise cu totul roșu și ochii îi sclipeau de necaz...
„Apoi?”

— Apoi doi dintre calfele mele împreună cu un lucrător care arangiasse mașina voiră să-l apuce ca să-i lege mâinile cu sila. Dar era un om forte țepăn și mâinile sale erau ca de fer. Să impotrivi, o mică încăerare se năseu, dar nu dură mult timp. Abatele făcuse un pas și dusesse către el: „Sire! îndurați și această, étă că vă procură încă o asemănare cu acela, care vă va răsplăti acolo.” Im aduc forte bine a minte de aceste cuvinte. Regele să linișci îndată și duse domol către ómenii: „Faceți ce vreți, este ultima jertfă.” Apoi i se legară mâinile și punendu-mă în dosul lui, avui onórea a-i face toa-

leta, adică a-i tăia părul și a-i spinteca gulerul cămăși. Era cu totul schimbat de când i vorbise abatele. Il făcui să mergică incetinel cătră treptele guilotinei, ținendu-l de subsiori. Erau destul de țipișe, aceste trepte; le urcă incetinel, ér abatele, care remăsese jos i duse câteva cuvinte din care nu înțelesei de cât: „Urcă-te spre cer.” Inse ajuns pe platforma guilotinei, se smuci de-o dată din mâinile mele și-l vedui mergend iute spre partea stingă. Nu sciam intențiunile sale și mersei în urma lui, acum vedui că face semn toboșarilor să tacă. Ei se opriră din nou. Apoi strigă cu o voce atât de puternică în cât se putea auđi până la cea laltă margine a pieței: „Mor nevinovat de crimele pentru care am fost acusat. Il ert pe aceia care port vina morții mele. Mă rog la Dumneșeu, ca sângele pe care-l veți vërșa acum să fie spre binele Franciei; și tu, popor nefericit...” In acest moment generalul Santerre, care se imbulzise cu calul său până lângă eșafot, strigă necăjit cătră rege: „Nu te-am adus aici pentru a ține cuvântări, ci pentru a muri” și Santerre dase un semn și cineva din suita sa ordonase toboșarilor să bată tobele. Unii duc că omul, care ar fi dat acest ordin, s'ar fi numit Veaufranchet, alții, că ar fi fost actorul Dugazon. Eu cred a ști inse, că a fost un adiotant a lui Santerre, cu numele Saint de Boile compte. Dar n'a dat porunca de la sine, ci a ascultat de semnul, pe care-l dase Santerre cu mâna.

„Ei? ș'apoi? ș'apoi?”

— Regele persista încă de a vorbi cătră popor; dete din picior și strigă cu vocea sa puternică: „Tăcere, tăcere!” Ni se făcură semne, de a-l apuca. Calfă mea Richard scóse un pistol și era să ținéscă asupra lui. Noi apucarăm pe rege și-l traserăm, fără ca să se mai fi opus; după ce fu legat de scândură mai strigă una tare... apoi totul fu sfirșit!

Omul negru îmbărbătit puțin prin atențiunea, care i se da, totuș nu avuse curagiul de a adăoga, că, după ce căduse capul regelui, îl prinse de păr, și-l arétase poporului.

Linișce de mórte domnia în cabinetul regelui. Ludovic al XVIII. cu tot cumpétul său arăta o față alterată. De astă dată regele era acela, care era mișcat și naratorul său gróznic, era acela, care-și redobindise sângele rece, el continuă:

În o așa mulțime se află tot de-a-una ómenii de nimic. Unii dintre gardiști inmuieră săbiile și sulitele lor în sânge. Un nefericit se urcă pe guilotină, își băgă mâna în sânge și stropi pe cei dimprejur. Voiam să-l opresc, dar nu putui. El vorbi cătră popor ca un căpiat. Coborirăm coșul umplut cu țărițe. Il puserăm pe car, care era acolo spre acest scop, și merserăm apoi urmați de căți-va ómenii, care aveau să ne însoțescă, apoi de vr'o căți-va inși din popor, care nu mai erau turbați, la cimiterul de la Madeleine Ville l'Évêque. Acolo găsirăm o grópă mare gata, între svițerii uciși la 10 August și între mormintele pompierilor arși prin vina lor când cu nunta lui Ludovic al XVI. Aruncarăm bietul trup mort fără sicriu în grópa preparată, peste care se turnă o jumătate căruță de var stins.

„A murit cu curagiu?”

— Da de sigur! L'a susținut religiunea până la sférșit. Acesta am spus-o și într'o epistolă, care s'a publicat cu vr'o câteva zile mai în urmă prin gazete.

„Știu, știu. Așa dară când vei fi de lipsă, ca să ajuți a căuta locul unde este îngropat, vei fi însciintat. Na asta.

Tot odată trase Ludovic al XVIII cu violență ceva din sicriul scriitorului său, aruncând ceia ce luase în mâna omului negru. Era un fășie mititel de monete de aur.

La 18 Ianuarie 1815 avui apoi loc desgroparea remășițelor ale Mariei-Antoaneta, și ale lui Ludovic al XVI. Monumentul curios de pocăință, făcut de arhitectii Fontaine și Percier, mai stă încă și în dîoa de astăzi, și fu cu fericire scăpat de furia comuniștilor din 1871. Este o imitațiune a unei bisericii mortuare de la Rimini.

„La băi!“

Copiă de pe natură de N. Popilian.

La băi! La băi! este parola de zi și de noapte, ce cutreeră suprafața pământului, îndată ce frumoasa lună a lui Mai îmbracă crângul cu costumul verde și împodobesce șesurile cu covore înflorite. Nu este cauză sub soare, care să producă atâta mișcare între oameni ca sezonul de băi.

Interesant este aspectul, ce 'l oferă vara fie-care loc, pe care natura l'a inzestrat cu vre-o apă minerală. Compoziția chimică a apelor și mai mult numele, decât efectul curei, intrunesc un public mai mare sau mai mic, care constituind o republică de vară cu devisa „petrecere“ lasă să dispară diferența de rasă, de naționalitate, de patriă, ba până și cea de castă sau de clasă socială. Am avut ocaziune la băile situate între Franța și Germania a vedea pe francezii cu germanii petrecându-și. ca și cum n'ar exista ura seculară, cântând fără genă „Die Wacht am Rhein“ și „Marseillesa“; de asemenea pe la băile din Ungaria cântă românii cu maghiarii „potpourri“-uri de cântece maghiare și române.

Atmosfera băilor, aerul infiltrat cu arome plăcute răcoritoare din parcuri și dumbrăvi, se vede, că are puterea magică, de nivelază diferențele, care de altcum sunt atât de marcate între oameni sub deosebite puncte de vedere. Sub astfel de impresii adese am exclamat: Dacă ar fi în tot locul o astfel de atmosfera, un astfel de aer, lumea ar fi un paradis! —

Dar pentru-ce merg oamenii la băi?

Nu mi-a plăcut nici odată, și nu 'm place să rămân datoriu la întrebări, mai cu seamă de când dascălul meu din clasa a doua primară m'a băgat în casele grozei din pricină, că la o întrebare din catechism am cam întârziat cu răspunsul, — de atunci, de câte ori mi se oferă vre-o întrebare simt în mine un fel de demon, după cum ne spune Plato, că 'l avea Socrate — un demon dăc, care me șilesece ca să 'l aflu răspunsul.

Multe și varii sunt motivele, care îndemnă pe oameni de a merge la băi. Intre aceste locul prim îl ocupă morbul general — pofta de a merge la băi.

Voind cineva a face diagnosa mai de aproape a acestui morb, sau analiza mai detaliată a acestei poftă nu are trebuință nici de metoda diagnostică a preoților lui Esculap nici de metoda analitică a alchimistilor, ci de o metodă mult mai simplă; nu are de cât să cugete puțin la misterioasele suferințe ale nămolului omenesc, și fiind-că la băi de regulă prevăleză la număr cea parte din nămolul omenesc, care se cheamă sexul frumos, apoi nu se cere multă artă de a cunoșce motivele pentru cercetarea băilor.

Pe unele reprezentante ale sexului frumos le determină imensa înclinare pentru variație și pentru distracție. Monotonia ocupațiunii casnice le apasă ca un alp și le face, să-și părăsescă căminul pentru cât-va timp, fie chiar și cu risicul de a se expune la cele mai mari incomodități, căci de bună seamă la băi nu pot avea confortul, pe care îl au acasă.

— Altele se îndemnă prin indemnul altora. Aude d. e. că merg cutare și cutare cunoscute — ei bine, cum se rămână dinsele mai jos ca amicele lor — fac ce fac, pretextează înaintea bărbaților fel de fel de cause, că suferă de convulsii, de amețeli, mai vin apoi și copilul la rind, care suferă de anemie și alte și alte, încât bietul bărbat se pomenește, ca din senin, cuprins de credința: că familia lui reprezintă un spital ambulant — și concludul pentru băi este gata.

Am fi foarte inușți, dacă nu am adauge, că sunt și bărbați de aceea, cari din motive foarte ușoare se decid pentru băi — sunt acei bărbați, cari ori că fug de muncă, ori că nu mai știu cum să omore vremea.

Aceste categorii de oșpeți masculini și feminini dau contingentul cel mai mare în băi.

Pentru ca să se vadă ce categorii de oșpeți mai sunt pre acolea voi reproduce o pagină din ziarul meu de băi.

Mă aflam odată în băile din B... și fiind-că într'o republică de băi toți oamenii sunt egali — ba egalitatea merge așa de departe, încât, după cum ne spune Alexandri în „Balta albă“ se scaldă bărbații cu femeile la un loc — făcuiți ușor cunoștința unei silfide, care era foarte versată în viața de la băi.

Etă ce aflai în conversația mea cu acea silfidă în timp de o oră: ... „Veți dama aceea“ duse silfida „este o veduvă tină, care de 3 ani cutreeră băile Europei, nu șede într'un loc de băi mai mult ca 7 zile.“ „De sigur“ observai eu „această damă caută distracție, ca să se consoleze pentru pierderea consortului său.“ „Aferim“ replică silfida „caută un consorte“. — La aceste cuvinte furăm intrerupți în conversația noastră prin visita unei societăți de 3 persoane; — era o damă, care se afla în acel stadiu al etății, în care damele, când au să-și spună anii, arată o deosebită predilecție pentru subtracție; cu această damă era fiica ei, și un tiner. După ce se schimbară câte-va cuvinte, printre care se strecură și recomandățiunea mea, societatea se îndepărtă. „Dar cu societatea aceasta cum stă?“ întrebai eu curios. „Foarte simplu“ replică silfida „tinerul acesta, de profesiune avocat, a făcut cunoștința domnișoarei la balurile carnavalului trecut, și plăcându-i și fetița și zestrea, a făcut și pași pentru pețit. Tatăl ei, un neguțator din tagma neguțătorilor vechi, voind să aibă un ginere de țepa lui, l'a refuzat. Mama și fata având majoritate de voturi în casă au aflat de bine a cultiva relațiile inimelor tinere prin băi, și tata ne pricepându-se la lovitură de stat a acordat cererea lor.

Mama și fata au plecat singure de acasă — dară în băi au sosit sub auspiciile junelui avocat. Pe când silfida istorisia cu cel mai viu interes aceste episoade, muzica execută cele mai plăcute compozițiuni, — era adevărat după prânz și fiind-că mai tot publicul din băi se adunase în parc părăsiram și noi locul retras, și luarăm loc pe un scaun mai aproape de publicul numeros. Aci e aci — acum avui ocaziune a afla multe și mărunte din cele ce se petrec în băi, căci actorii defilau pe dinaintea noastră. Aci îmi arată o damă înțotonată ca un struț, inconjurată de cavaleri — era consorta unui arendaș, care nu avea alt păcat, decât numai că se născuse cu vre-o 40 de ani mai înainte de a vedea consorta sa lumina zilei, și pentru acest păcat a fost pedepsit, ca să rămână la moșia, să facă bani pentru cășturile arendeii și pentru spesele de băi ale jumătății sale conjugale.

Insă ca să fie dreptate în țără, mai veni și rindul sexului eroic. Silfida îmi atrase atențiunea asupra unui june, frisat, dichisit, scos ca din cutie și cu geam la ochiu — era lionul băilor, care când a venit în băi, nu avea cu ce să plătescă pe birjar și acum să resfăta în napoleonii câștigați la rulina și în stos.

Intr'altă parte îmi arată o figură înaltă și uscată a unui holteiu, care umbla ploat și cu ochii ațintiți spre pământ, părrea că caută cele 400 galbeni ce'i pierduse în noaptea precedentă ocupându-se cu literatura cartofilor. . .

Aci se termină pagina ziarului meu de băi. Atâte lucruri aflai într'o oră, dară apoi câte s'or fi petrecând într'o vară! Aceste le aflai într'un loc de băi, și tot cam așa merge în toate locurile. Din aceste se poate ori-cine convinge, cam de ce natură sunt motivele, care îndemnă pe oameni de a merge la băi. Puține, dar foarte puține sunt casurile, în care să fie motive adevărate de morbură. Mic este în lume numărul oamenilor, cari își întognesc faptele și acțiunile lor după motive adevărate și morale, de asemenea mic este și numărul celor-ce caută băile din motive fondate.

Venim acum la altă întrebare:

De când dată pofta de a merge la băi? Balneografi și balneologi românesci nu există, deci trebuie să ne tragem informațiunile de pe la străini. De la balneograful și balneologul străin aflăm, că pofta de băi și-a făcut loc foarte de mult în

pepturile omenesci. Ca toate poftele așa și pofta acesta a fost mai întâi produsă de necesitate din respecte igienice. Biblia ne pomenește de scăldătoarea oilor, unde se băgau leproși; dară nu numai poporul ales, ci și alte popoare, cum au fost egiptenii, babilonenii și asirienii au avut locuri de scaldă. Indienii pelegrinăază și astăzi ca înainte cu 5000 de ani, pentru ca să se scaldă în undele sântului Ganges. Elinii antici cultivau scaldă, nu pentru ca să se întărească cu nimfele, ci pentru ca să-și întărească trupul, cum făceau spartanii, cari se scaldau în undele cristaline ale râului Eurotas. Dintre popoarele antice mai mult preț au pus romanii pe băi. După descrierile, ce le posedem, trebuie să constatăm, că noi așa diși moderni nu posedem stabilimente de băi ajustate cu luxul fabulos al romanilor. Cumcă ei au ținut mult la băi, se vede mai elatant din aceea împrejurare, că mai nu este baie mai însemnată în partea mediă și sudică a Europei, care să nu ne arate urmele romanilor. La ei însă se pare, că nu era numai necesitatea motivul pentru cercetarea băilor, ci mai mult luxul. Partea acesta a lor a trecut apoi și la descendenți, căci popoarele romanice în genere caută mai mult băile, ca cele germanice și slavice. Din moștenirea acesta avem și noi o părticică bunișoară, și între multe probe, ce se aduc pentru latinitatea noastră, ar putea avea loc și aceea împrejurare, că românii încă caută băile mai mult, decât le trebuie.

Dacă examinăm mai de aproape pe ospetii români și comparăm numărul cu starea lor materială — aflăm că românii manifestează un cult formal pentru băi.

Burgesimea și amplexiunea este relativ luată față de alte naționalități mult preț mult reprezentată, de cât permit împrejurările. Raportul acesta crește pas de pas cu înlesnirile, ce se fac în comunicațiune. Astăzi este ușor d'a merge la băi profitând de puterea vaporului și de confortul vagonelor. Cu totul altfel era pe timpul, când nu exista drum de fer, ba nici măcar șosele corespunzătoare. Cei ce aparțin la generațiunea mai tineră, nu au idee de greutate, la care se supunea bună oră o familie din Bucuresci, care voia să meargă la băile din străinătate, nu mai departe, de cât la cele de pe lângă Brașov. Idilică era o asemenea călătorie. Un chervan*) mare cu câte 6—8 cai se lua spre scopul acesta. Aci se încărcă apoi un inventar lung de lucruri trebuincioase, precum: așternut, legături cu tot felul de lucruri, lădi cu vestimente, vase de bucătărie; peste aceste se aședau apoi membrii familiei cu câțel cu purcel, până și servitorii, țigani și țigance încă se înghemuiau prin fundul carului și astfel veniau 4—5 zile și chiar o săptămână, până ce ajungeau la locul destinat: Elópatak, Zaizon sau alt loc ore care. Dacă se mai întâmpla, ca pe drum să fie întovărășiți de niște ploii — apoi — desperarea era la culme din cauza pedecilor, ce le puneau nemilosoale unde ale Prahovei. Pe unde erau sușuri — și de aceste erau multe — se închiriau câte 10—20 de boi de la țărani, pentru ca să scotă carul la mieldan. Era minune, dacă sub astfel de obstacule nu se bolnăvia vre-un copil sau nu-și afla vre-un țigan neașteptatul sfârșit în undele apelor furioase, căci țiganul era rob și la porunca boerului, trebuia să sară prin foc și prin apă. Sub astfel de împrejurări nu ne poate prinde mirare, dacă cei din România diceau, când veneau pe la băi, că călătorește „în Evropa“, deși călătoria lor se termina aproape de pôlele Predelului. Ce deosebire între atunci și acum!

Fiind că e vorba de cei din România să atingem în parantesă unele cusururi caracteristice, pentru ca să se lapede de ele. Nu mai vorbim de mania, ce o aveau mai înainte de a se impena cu titluri de baroni, conți și de alte graduri nobilitare, căci de aceste scaderi i-au cam curarisit băile europene, după ce s'au convins, că asemenea titluri nu fac, ci costă parale. Au însă alte scaderi și adecă: Arată un dispreț ne-escusabil față de limba lor prin predilecțiunea de a vorbi

franțuzesce. Slăbiciunea însă nu constă numai în predilecțiunea de a vorbi, ci în modul cum o vorbesc acele reprezentante ale sexului frumos, care n'au idee de gramatică, de topică și de alte marafeturi limbistice, fără de care nici o limbă nu se poate vorbi, după cum trebuie. Au mai departe un fel de mândria estravagantă, își dau un aer, care le detrage cu totul aceea amabilitate naturală, cu care altfel este românul în stare să farmece pe ori-care străin. O altă scaderă mai este și aceea, că sunt scrupuloși până la extrem în ale mîncărei, de și acasă. Locurile, pe unde se fabrică mîncările, nu se ridică togmai până la conceptul „curățenie“ și nu se pre bucură de împrejurări, care i-ar poté îndreptăți la pretensiunile, ce le fac, pe când petrec pe la băi. Țin mult la bucătăria lor, și cea mai mare nefericire pentru cei din România este a fi la băi și a nu avea parte de ciulama, ardei umpluți, ghiveci, salată de țiri ș. a. Însă dorul acesta se simte mai mult acolo, pe unde nu poté fi vorba de bucătăria românească; din contră pe acolo pe unde se găsesc bucate românești, cum este d. e. la băile lui Hercule de lângă Mehadia ospătările nemțești și ungueresci gem de imbulzela ospetilor români, în vreme-ce ospătaria cu bucate românești se bucură de mare ventilație din lipsa acestora. Așa e lumea, un lucru până atunci are preț, până ce dooresci, cum ai ajuns în posesiunea lui, și-a pierdut prețul. Încă un cusur: Să cam ciorovăesc la lucruri d'un ban, pe când la cele ce taie în napoleon, arată o galanterie luxuriôsă. Ar mai fi și altele de memorat, dară aceste sunt niște proprietăți ale românului, precum le au și alte naționalități pe ale lor.

După această disgresiune făcută în parantesă pentru românii incheem aceste reflexiuni cu declararea, că nu suntem încontra cercetării băilor, suntem însă pentru aceea, că cine poté, cine are cu ce, și cine are lipsă, să meargă la băi. Dar să nu facem din băi un obiect de lux, mai cu sémă noi românii, cari mai mult, ca ori care popor, avem lipsă de a introduce între noi cultul parsimoniei. Sumele de bani, ce se varsă în favorul antreprenorilor de băi, mai bine ar prinde, dacă ar rămâne în pungă și o parte s'ar mai da și pentru scopurile generale, care la noi sunt aproape ignorate.

Sinaia.

Fragment.

Trbuie să știți că am o mare aversiune în contra celebrităților de tot soiul. Pe mine nu mă veți vedea alergând nici o dată la concertul lui Liszt, seu la barieră pentru a vedea trecând pe ministru cutare, pe ducele cutare și nici chiar pe regele cutare.

Astfel celebritatea în care ajunsese Sinaia mă durea, căci această celebritate mă oprea de a revedea încă o dată acum la bătrânețe, acele locuri pline de un farmec dulce, acele locuri consacrate prin ospitalitatea și caritatea vechilor boeri români, profanate acum de ceta excursioniștilor de tot soiul.

Nu, nu, de trei, de nenumărate ori nu. Țeu nu voiam să pângăresc imaginea castă a Sinaei vechi, ce conservasem în fantasia mea, a acelei monăstiri solitare unde în tinerețele mele conăcisem de atâtea ori și gustasem o fericire nevinovată în contemplatiunea peisagiului măreț.

Și totuși avui un moment de slăbiciune. Călcăi jurământul meu intim. Amăgit, orbit nu știu prin care împrejurări anume, concepui funesta idee de a mă duce la Sinaia și încă cu un tren de plăcere.

Inchipuți-vă inime simțitoare, suflete poetice, inchipuți-vă! Eu care mă îngrozesc de profanarea aceluia paradisi, ajuns la atâtea perversitate, de a mă duce acolo în societatea unei cete de curioși. Acest act de perjur nepomenit merita pe deplin pedepsa ce o luai.

Era o zi de veră, după călindar cel puțin, care spunca

*) Așa se numiau carele de cărași învelite cu rogojină.

că ne aflăm în luna lui cuptor, în realitate însă părea că am intrat deja în luna lui brumar. Un vânt rece mătura strădele Braşovului, care aveau mare necesitate de acesta, adică nu de vântul rece, ci de măturat.

Mă trecură ca nisce fiori reci. Vântul răcoros pe de o parte, ér pe de altă parte simţul secret al sacrilegiului, ce eram gata de a-l comite în inghetase vinele.

Sum un om foarte punctual, decî mersei cu treizeci de minute mai înainte la gară de cum ar fi trebuit să merg pentru a nu întârzia de la trenul de plăcere. Ajuns la locul de plecare, găsiu cassa încă închisă, fireşte, căci nu se deschide de cât numai cu vr'o câteva minute înaintea pornirii trenurilor.

Dar am uitat să vă mai spun încă una, când eşisem a casă din poartă şi pornisem pe drum, o babă bătrână, sbircită, urită, seraca de ea, im eşi înainte cu doué bote, cofe, doniţi góle. Alegeţi-vé din aceste expresiuni, care vé place mai bine, destul că erau góle, un semn foarte réu pentru mine.

Să revenim la firul povestei, ce dic, la firul naraţiunii mele.

Mé dusei pe peron, nici un suflet de om. Intrau în restauraţiunea de clasa I şi II, (la gara Braşovului este o singură restauraţiune pentru aceste doué clase), nici acolo nime, aruncau o privire în restauraţiunea de clasa a III. Acolo erau vr'o doi inşi, ómenii de clasa a treia, cu cari firesce nu voiam eu să am nici un amestec, cu tóte că eram decis a mé pune în un wagon de clasa III, nu dórá din consideraţiuni de o economie vilă, ci pentru a demonstra în public că sunt un călduros „amic al poporului“ şi caut cu plăcere societatea lui. Im place a merge cu poporul, când însă este vorba de a accepta, prefer ca să accept în societate mai alésă. Astfel făcui şi acum şi fiind modest din fire, deschisei uşa salei de acceptare de clasa I.

Acolo era o societate şi încă o societate foarte interesantă pentru mine, mai cu sémă o damă, a cărei cunoştinţă o făcusem în un mod remarcabil, neobişnuit şi étă cum.

Avénd odată a întreprinde o călătorie de afacere şi necesitate de a solicita buna-voinţă unor persoane de influinţă, un protector al meu, mé presentă şi acestei dame. Eu însă am o faţă foarte posomorită, şi când mé aflui dinaintea unui strein devine neplăcută ca infernul, chiar de ar fi acel strein o damă frumoasă, plăcută şi afabilă. În acel moment sufletul meu era încă sbucimat de nisce temeri grele şi astfel, în loc de a privi ca ómenii, cu o zimbire, cu faţa radióasă asupra acelei dame, cum era deprinsă a fi salutată de toţi ómenii cum se cade, aruncau o privire cruntă de sub genele mele plecate pe figura ei delicată. Acéstă privire avu un efect deplorabil. Faţa damei se pâli fără de veste, puterile o slăbiră, leşinase, era se cadă jos. Sării să o sprijinesc. Speriat cum eram, uitasem de grijile mele, simţitor cum sum, încercam tóte mijlócele pentru a repara réul pe care-l făcusem fără de voia mea. Dama iş veni în fire, aruncă o privire asupra mea, o privire sficioasă așa precum vedem că fac copii, care caută a mai vedea încă odată ceia ce-i îngrozise. Cântătura mea nu mai era posomorită, interesul, compătimirea ce-mi insuflase acéstă damă, prefăcuse aspectul meu şi dama fu cuprinsă de o mirare așa de mare la acéstă descoperire în cât nu se putu reţine de a nu-mi exprima surprisa ei. Astfel făcusem cunoştinţa mai de aprópe a Dómnei — s'o numim Paula, un nume foarte potrivit după mine.

Eu recunosci pe Dómna Paula şi pe cei din societatea ei, vr'o doi domni, vr'o doué domnişóre şi dame, tot persoane foarte plăcute şi mé adincii pe nesimţite într'o conversaţiune atât de interesantă cu Domnialor, încât nici n'aş fi observat că trecuse deja o óră de la timpul fixat, fără ca să fi plecat trenul, decă nu ar fi observat cei lalţi acéstă împrejurare supărătoasă pentru ei. Cât pentru mine eram foarte mulţumit şi nu mé îngrijeam de tren, dar în fine totuşi plecărăm.

Nu percursesem nici o dată acest drum în wagon, ci tot numai în trăsură. Când esei în societate bună cum eram eu,

nu resimţi deosebirea, dar singur în wagon, aş fi murit de ciudă. Să fi închis într'o cuşcă, şi să alergii cu iutela aburului, când ai putea să treci frumúşel în trapétul căilor prin aceste locuri minunate.

Cât despre iutelă, trenul nostru nu prea făcea exces. Mergea destul de încet pentru cei lalţi, pentru mine însă tot mergea pré iute încă.

În fine sosirăm la frontiera României, la gara internaţională — Predeal.

Până aici minţiseră dorinţele góle, după cum vedeţi, dar de aici încolo!

Trenul de plăcere n'avea coincidenţă de cât la 5 óre séra cu trenul spre Sinaia, şi eu trebuia să fiu a douá şi de dimineţă éráş la Braşov, ér de la Sinaia nu se mai întorcea nici un tren până a douá şi séra.

Apoi să nu credă omul în doniţe góle.

Poftim plăcere!

Décă ar fi rémas societatea cu care venisem împreună aşa precum fusese, plăcerea mea nu ar fi fost turburată nici de cum, dar societatea se sparse, unii se întórseră éráş la Braşov, alţii merseară la Azuga, alţii voiau cu tot adinsul să védă Sinaia şi să se ducă acolo în căruţe.

Ce eram să fac, să rămân singur în Predeal până séra, se mé întorc şi eu la Braşov, orî să mé duc la Azuga. Mé decisei să mé asociez cu aceia, care voiau să plece în căruţe la Sinaia, cu tóte că în cel mai bun cas nu puteam petrece acolo mai mult de o óră, mult o óră şi jumătate. Pentru mine era destul, căci eu cunoşeam locurile şi nu voiam de cât să arunc o privire de dispreţ asupra edificiurilor prin care ómenii în trufia lor a cređut că vor infrumúşea natura. Cu multă greutate găsirăm doué trăsuri pentru cincii persoane, o birjă pe arcuri, şi o căruţă próstă. Birja fu ocupată de doué domnişóre cu tatăl lor, eu şi cu un ténér, avurăm parte de căruţă.

Mai ámblaşem eu p'acolo în căruţă, nu mi-era frică de sdruncinat. Uitam însă că de atunci trecuseră vr'o cincii-spre-dece ani, în care timp mă se molăşise trupul.

La primii paşi resimţi acest adevér, dar ce era de făcut: te-ai prins în joc, trebuie să dicit şi hop. Merserăm pân la schela cea vechiă, ca vr'o doué sute de paşi de la gară, când étă că ne opresce un straşnic revisor vamal.

„Staţi, staţi, opriţi. Hoţule!“ díse el mai departe însă nu cătră mine, ci cătră căráuşul nostru, „Hoţule, vrei să mé bagii în puşcărie.“

Acum nu înţelegeam cum căráuşul nostru să voiască să bage pe straşnicul vameş (décă nu cumva era vr'un portar simplu) în puşcărie.

„Ce cređii că n'am véđut, cum ai scos lăđile pe feréstră! Dar pe feréstră se scóte lăđile?“

După cum vedeţi ajunseseam ca Pilat în credeu, adică ajunseseam într'un flagrant delict de contrabandă.

Eu am o fantasie foarte viă. Mé vedeam deja acusat de contrabandier, luat între puşci, dus așa la Ploiesci, aruncat în închisóre, perind de fóme şi ruşine.

Portarul vamal făcea mereu la gură. Auđind că latrá așa tare im adusei a minţe de proverb, că cănele care latrá nu muşcă, şi mé liniscii în acéstă privinţă, dar acum im veni artagul.

„Descarcă lăđile“ strigai „iute şi de grabă şi plécă înainte, căci la şépte óre trebuie să fim întórşi.“

Cărăuşul, pentru a nu perde căráuşia tocmită cu noi, aruncă îndată lăđile jos.

— Că nu vé las! — răcni vameşul.

„Décă nu ne laşii rémăi sănátos“ respunsei eu sárid din car, hotárit de a nu mai merge la Sinaia. Cei lalţi urmară după exemplul meu.

În momentul când eram să ne întórcem, veni un fecior, care alergase după dreptăţile lăđilor, şi arătând hártiile, făcu pace cu funcţionarul vamal. Lăđile fură de grabă reincárcate,

noi nedecisî pentru un moment, ne hotărîrăm într'o clipă și pornirăm spre Sinaia.

Stam pe lada suspicioasă din căruță, și priveam împrejur mut, dar nu de emoțiune, ci de frică a nu-mi mușca cumva limba, de sdruncinătura amarică.

Trecurăm pe la schit, peste drum la han, lumea să dea în scrânciob, ajunserăm la faimosul malul ursului atât de rețut în timp de erno, când crivetul turbat imple valea cu troeni și astupă drumul, acum însă netradând pericolul de cât prin slabele urme pe care au lăsat carele trase peste povârniș pe costa malului; venirăm și între Prahove, punctul său la Azuga și vedurăm spre dreapta șurile care formeză fabrica de sticlărie, ăr spre stînga vila ce a pus să-i facă acolo stăpenu moșiei, coconul Crețulescu, apoi urmază circima la trestia de unde ți se presintă Buceciul ca o cortină maiestuasă, comuna Bușteni degradată și contopită în comuna Sinaia, Poiana Țapului și ță — Sinaia.

N'am talentul de a descrie, ș'apoi ochii mei, nu vęd ca ochii altor creștini, numai atât trebuie să vęd spun, că cu casele m'aș fi învoit cum m'aș fi învoit, dar cu publicul statornic din Sinaia nici de cum.

„Madame telle, venez donc danser.“

„Non, je ne peux pas.“

„Parce-que vous ne voulez pas, ma chère“

„O non, mon ami“

și ma chère în cöce și mon ami incolo, damele din societate găsesc cu șic a să îmbrăca țerănesce și a vorbi franțuzesce, să ăice că unele nici n'ar fi în stare a-și exprima ideile lor de salon în limba romănescă... Mie-mi place pré mult a asculta la asemenea conversațiunii, unde părechile nu-și impun nici o genă, cređend că un ungeren prost nu pöte înțelege limba națiunei care „marche à la tête de la civilisation“.

Făcuserăm haz de jocul soldaților. Rața și cățeaua ne impresionară mai tare dintre töte dansurile lor. Merserăm apoi până la palat, întorcându-ne, intrarăm în monăstirea cea vechiă și ne minunarăm förte tare de necurătenia călugărilor.

Cu töte astea constatai un progres evident, un progres mare.

Nu mă pot întinde mai de parte asupra lucrurilor din Sinaia, căci trebuie să plecăm decă nu voim să întârđiam trenul. La Bușteni ne întinirăm cu trenul care mergea de la Predeal spre Sinaia și spre mirarea mea recunoscu într'un cupeu pe Döma Paula, pe care o sciam întörsă la Brașov. După cum aflai cu altă ocaziune Domniaei i venise un dor atât de mare de dulcele aer al Romăniei încât să decise a să înturna îndată de la Brașov și a merge chiar în aceiaș sëră cu soțul Domniaei la Sinaia.

Luna reversa lumină
 Țră luna lui brumar
 Treceam culmea Carpatină
 Versând lacrimi cu amar.
 S'auđia triste cavale
 Printre văile adinc
 Prahova șoptea în vale
 Vulturii țipau pe stânci.

Aș fi cântat decă nu mi s'ar fi clăntinat dinții în gură de vëndul geros; care sufla cu putere, și decă gândurile mele n'ar fi sburat înspre Sinaia! . . . . .

Comput public

despre banii încuși în favoarea maiialului școlărilor dela institutele de învățământ din Năsăud, ținut în 1/13 Mai 1882.

Au încuși din taxele școlărilor	97 fl. 84 cr.
» » » oferte benevole	137 fl. 90 cr.
laolaltă	235 fl. 74 cr.
Spese preste tot*)	172 fl. 40 cr.
rămăne venit curat	63 fl. 34 cr.

carli sau destinat pentru fondul de ajutorire a școlărilor sërăc.

*) Intre spese e de a să înțelege nu numai șeselo înfrumășării a le mușcei etc. ci și mănărea școlărilor, carli au prăndit clasă de clasă la masa comună în frunte cu profesörul de clasă.

Ofertele benevole au încuși dela următorii oferenti:

Dr. Emil Felipanu, Năsăud 5 fl. N. N. Năsăud 5 fl. Iacob Pradanu, Năsăud 1 fl. Petru Verticu, Zagra 1 fl. Niculae Burduhosu, Rebnisora 1 fl. Vasile Petri, Năsăud 1 fl. Iacob Majorianu, Nepos 1 fl. Trofim Popu, Lesin 1 fl. Majer Ionu, Năsăud 1 fl. Lucreția Catone 1 fl. Alexa Ionascu, Năsăud 2 fl. Gavrilă Corbulu, Zagra 1 fl. Toader Rusu, Năsăud 1 fl. Tenereanu, Telciu 1 fl. Clement Loginiu, Nepos 1 fl. Georgiu Festi, Plaiu 1 fl. Ioane Isipu, Rodna 1 fl. Vasile Strugariu, Pama 1 fl. Gregoriu Muresianu, Vișeag 2 fl. Vasile Dumbrava Bichigiu 1 fl. Ioan S. Manu, Zagra 2 fl. I. Muresianu Chiusanulu, Chiusa 1 fl. Ioan T. Pupeză, Telciu 1 fl. Noe Mihali, Hoidau 1 fl. Ana I. T. Pupeza Telciu 1 fl. Nastasia I. T. Pupeza, Telciu 1 fl. Iacob Bichigianu, Năsăud 1 fl. 20 cr. G. Popu, Telciu 1 fl. Georgiu Vintilă, Năsăud 2 fl. Elisabeta Kirtsch Năsăud 2 fl. I. Wagner, Năsăud 1 fl. Mafteiu Popu, Teuse 1 fl. Nicolau Rusu, Năsăud 2 fl. Dr. C. Moisilu, Năsăud 1 fl. Basiliu Popitianu, Năsăud 1 fl. Basiliu Vesticu Năsăud 1 fl. Gabriele Vesticu, Năsăud 1 fl. Sotroga, Năsăud 2 fl. Cosbucu Leo, Lesiu 1 fl. Ioane Isipu, Rebia 1 fl. Gligoru Gidopolvi, Bistrița 1 fl. Peters, Năsăud 1 fl. Mihalasiu, Năsăud 1 fl. Picu, Năsăud 2 fl. Andr. Mazarea Năsăud 3 fl. G. Plesosu, Năsăud 1 fl. Ioan Jinveliu, Poieni 1 fl. Obesti, Năsăud 1 fl. Chita, Iusca 1 fl. Fridr. Müller, Năsăud 1 fl. Liviu Muresian, Năsăud 1 fl. Mat. Budurlean Năsăud 1 fl. Ioane Fanco, Năsăud 1 fl. 20 cr. Dr. Tanco, Năsăud 1 fl. Dr. Malaiu, Năsăud 1 fl. Hpt. Homi, Mocad 1 fl. Hpt. Purculb Năsăud 1 fl. Hpt. N. Anthonu, Năsăud 1 fl. Hpt. Th. Anthonu, Năsăud 1 fl. Iacob Ilesiu, Năsăud 1 fl. Stefan Puica, Mocad 1 fl. Iacob Pradanu, Năsăud 1 fl. Ioan Ilöe, Feldru 1 fl. Samson Marsianu, Năsăud 1 fl. Basiliu Sioldea, Mititeiu 1 fl. Ioan Draganu, Zagra 1 fl. Nastasia B. Sioldea, Mititeiu 1 fl. G. Muresianu, Năsăud 1 fl. Vasiliu Muresianu, Sasamu 1 fl. Luisa Iesipu, Rodna 1 fl. Tanase Fodoranu, Bichigiu 50 cr. Ioan Lazaru, Năsăud 2 fl. Anastasia Vintila, Năsăud 1 fl. Gregoriu Moisilu, Năsăud 1 fl. Clement Grinau, Nepos 1 fl. Florian Poreiu, Rodna 1 fl. Octaviu Baritiu, Năsăud 1 fl. V. B. Vangea, Năsăud 1 fl. Cosma Cotulu, Rodna noua 1 fl. Petru Lupu, Năsăud 1 fl. I. D. Niamtiu, Nimigia 1 fl. Mihab Fagaraveu, Teuse 1 fl. Iustin Tardiu, Rebnisora 4 fl. Mih. Onisioru, Geusen 1 fl. Nicolau Tamasiu, B.-Prund 1 fl. Clement Lupsiai, Rodna 2 fl. Pamfiu Grapini, Rodna 1 fl. Nestoru Ganea, Telciu 1 fl. Veronica Ganea, Telciu 1 fl. Victor Farkas, Năsăud 1 fl. Carol Schotel, Năsăud 1 fl. Anton Precup, Rebnisora 1 fl. Aron Katz, Cărlibaba 15 fl. Ionu Constantinu, Ilva-mare 1 fl. Mafteiu Popu Săn-Iosef 1 fl. Gavrilă Manu, Desiu 1 fl. Aug. Munteanu, Desiu 1 fl. (colectante Petru Muresianu). Vasile Hoszu, Desiu 1 fl. Alexandru Keresztes, Desiu 50 cr. Alexiu Bogdanu, Desiu 40 cr. Petru Anca, Desiu 40 cr. Ioan Velea, Desiu 40 cr. Stefan Galea, Desiu 30 cr. Teodor Draganu, Zagra 1 fl. Suma 137 fl. 90 cr. Căroră prin acăsta să aduce mulțămită publică.

Năsăud în 20 Iuliu nou 1882.

Comisiunea aranjătöre.

Posta Re- dațiunei.

D-lui O. în S. Mulțămită căldurosă pentru opiniunea cea bună ce ai despre föia noastră. Hotărirea D-tale de a scrie un tractat despre epopele nöstre naționale este förte laudabilă, și cred că o vei executa în un mod demn de suțetul propus; dar ca să-ți numesc în grabă titlurile epopeelor nöstre, asta nu o pot, și ca să ți-le caut, pentru acăsta im lipsese timpul necesar. Procură-ți vr'un tractat seu vr'un op despre literatura romăna, acolo vei găsi ce cauți. Cele mai multe scrieri clasice romăne, apărute în timpil nöstri, să pot procura prin librăria Soccec & C. în București.

Dorința D-tale de a vedea apărënd Biblioteca cât mai curënd cu ilustrațiunii, o împărtășim și noi dar de-o cam dată trebuie să rămăna dorință, căci după abonamentele carli ni-a încuși până acum, dabia ni să plătesce hărtia și tipariul; șperăm însă că toțuș vom isbuti în fine de a stringe atății abonanți ca să putem plăti și ilustrațiunile.

Fabula D-tale este bună și corectă dar o poesiă de acăsta natură trebuie să cuprindă și ceva acțiune, trebuie cum am ăice să fiă puțin mai pipărată ca să nu ăicem serată. Ideia este bună însă o simplă convorbire între dobitöce nu formeză încă o fabulă. Excități puțin fantasia și inzeștrează morala din poesia D-tale cu vr'o întemplare interesantă, apoi trimite-ni-o ca s'o publicăm.

D-lui B. O. P. Husasäu. Găcitura D-tale este bună și o vom publica îndată ce vom dispune de banii pentru a plăti xilografiele, fără de care nu să pöte reproduce. Nu scim însă când să va putea acăsta, deci te rugăm a ni arăta decă voiesci să mai așcepti?

D-lui X. Năsăud. Darea de sēmă o vei afla în acest număr. Tractatul ni este bine venit, și mulțămim. Să va publica chiar în numărul venitor. Dar novela istorică?

Cătră pré onorații autori romăni.

Decă cumva dispune cineva de vr'o novelă originală seu de vr'un roman original, bine voiescă a ni-l trimite spre publicare, arătându-ni-să tot o dată condițiunile de remunerare. Nu voim să publicăm, din principiu, concurs literar, fiind-că cunoșcem zădărnicia unei atări încercări.

Redacțiunea mai dispune de doue romanuri istorice din péna redactorului, ar dori însă pré tare de a varia cu autorii.